

PIELGRZYMKI JAKO ŚRODOWISKO EWANGELIZACJI

Aktualność tematu wiąże się z wykazującą wzrost migracją pątniczą, a także podejmowanym przez Kościół wysiłkiem zaktywizowania ewangelizacji określanej jako nowa. Za Jana Pawła II i obecnego papieża Benedykta XVI nowa ewangelizacja staje się zadaniem wiodącym posługi Kościoła we współczesnym świecie. Dzieło ewangelizacji stanowi istotę misji Kościoła. Jest to droga urzeczywistniania przez Kościół posłannictwa mesjańskiego samego Chrystusa¹.

Podjęta refleksja nie będzie tylko teoretyczną. Autor dysponuje własnym doświadczeniem jako uczestnik i duszpasterz pielgrzymek, a także od kilkunastu lat duszpasterz w sanktuarium jasnogórskim².

Na rozwój ruchu pielgrzymkowego w dużym stopniu wpłynął Jan Paweł II poprzez intensywne pielgrzymowanie do wielu krajów. Nazwany został wielkim pielgrzymem, bowiem w ciągu niespełna 27 lat pontyfikatu odbył 104 pielgrzymki poza granice Italii, nawiedzając liczne sanktuaria. Do niektórych krajów pielgrzymował kilkakrotnie, m.in. do Polski 8 razy (odwiedzając 67 miejscowości), a do Meksyku pięciokrotnie³.

Po II wojnie światowej, a zwłaszcza po Soborze Watykańskim II, zauważa się szczególne zainteresowanie Stolicy Apostolskiej fenomenem pielgrzymowa-

¹ Por. *List Apostolski Benedykta XVI „Ubicumque et semper”* 21 września 2010 rok; M Furgura, *Nowa Ewangelizacja jako centralne zadanie Kościoła*, Communio (Kolekcja) 1994 s. 7-18

² Autor pielgrzymował pieszo na Jasną Górę: z Warszawy dziewiętnastokrotnie (9 dni marszu) jako współprzewodnik w grupach młodzieżowych w latach 1967-1970, 1979-1995; 25 razy z Krakowa (5 dni marszu), kilka razy koleją ze studentami ze Skałki w Krakowie, jako współinicjator i organizator w latach 1976-2000, od 1984 jako przewodnik. Trzykrotnie pielgrzymował autokarem do Rzymu i innych sanktuariów Europy, także wschodniej. Nie bez znaczenia pozostaje fakt stałej posługi pastoralnej pełnionej w sanktuarium jasnogórskim od dwudziestu lat. Ponadto, od 1996 r. jest konsultorem w Radzie ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych Episkopatu Polski. Uczestniczy także w dorocznych spotkaniach pastoralnych kierowników diecezjalnych pielgrzymek od 1980 roku, celem podsumowania minionego sezonu pielgrzymkowego, połączonego z wymianą doświadczeń. Z.S. Jabłoński, *Pastoralne Spotkanie Przewodników Diecezjalnych Pieszych Pielgrzymek do Serca Królowej Polski na Jasnej Górze*, Jasna Góra (dalej: JG) 27:2010 nr 6(278) s. 36-37.

³ A. Ambroghetti, *Rozmowy w samolocie z Janem Pawłem II*, Kraków 2011; Z.S. Jabłoński, *Pielgrzymka. W chrześcijaństwie*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 15, red. E. Gigilewicz, Lublin 2011 kol. 485-500; *Leksykon pielgrzymek Jana Pawła II*, red. A. Jackowski, Kraków 2005 s. 476-507.

nia w kontekście szerszego zjawiska, jakim pozostaje migracja w ogóle, a religijna w pewnym zakresie. Trzeba przypomnieć, że Paweł VI doceniał również wartość duszpasterstwa w sanktuariach, a także pielgrzymek i turystyki. W tym celu powołał Papieską Komisję ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, która, na mocy konstytucji *Pastor Bonus* została podniesiona przez Jana Pawła II do rangi Papieskiej Rady i rozbudowana w swoich strukturach⁴.

Problematyka związana z pielgrzymowaniem stała się wyjątkowo aktualna w życiu Kościoła w okresie obchodzenia Jubileuszu 2000-lecia Chrześcijaństwa. Wspomniana wyżej Rada wydała w roku 1998 specjalny list: „Pielgrzymka Wielkiego Jubileuszu 2000”, w którym zwraca uwagę, że każda pielgrzymka winna mieć swoją specyfikę i uwzględniać tradycje danego narodu oraz możliwości pielgrzymów. Posługiwanie duszpasterskie naznaczone ewangelizacją powinno zmierzać do tego, aby poprzez specyfikę właściwą każdej pielgrzymce wierny mógł realizować podstawowe itinerarium wiary⁵ i wymaga zróżnicowania, jak zauważymy to w prezentacji zarysu jasnogórskiego ruchu pątniczego z ostatniego roku 2011⁶.

Duszpasterze pielgrzymkowi powinni dokonać wszechstronnego rozeznania zjawiska, by móc podjąć adekwatne do pielgrzymki ewangelizacyjne posługiwanie. Pielgrzymowanie jest fenomenem żywym i dynamicznym, jego formy ewoluują. Trzeba mieć ciągle świadomość złożoności migracji pątniczej.

ZRÓŻNICOWANE ŚRODOWISKO PIELGRZYMEK JASNOGÓRSKICH

W Polsce istnieje ponad 500 sanktuariów maryjnych, z czego 120 rozwinęło się wokół kopii wizerunku Jasnogórskiej Bogarodzicy. Rocznie pielgrzymuje do sanktuariów ok. 7-8 mln osób. Pielgrzymowanie poza granice Polski, do Rzymu i innych sanktuariów maryjnych po upadku komunizmu w Polsce nie natrafia na większe trudności⁷.

W kontekście bogatej problematyki zwrócimy szczególną uwagę na niektóre odniesienia związane z pielgrzymowaniem do sanktuariów maryjnych.

Pielgrzymowanie stanowi jedną z cech polskiej religijności, a zwłaszcza pobożności maryjnej⁸. Przyjmuje ono różne formy, stąd należy dokonać pewnej systematyzacji, według odpowiednich kryteriów. Nie sposób objąć analizą wszystkich rodzajów pielgrzymek. Jedno z podstawowych kryteriów –

⁴ Jan Paweł II, konstytucja *Pastor Bonus*, 28 czerwca 1988 r.

⁵ *Pielgrzymka Wielkiego Jubileuszu 2000* nr 32.

⁶ Informacje uzyskane z kancelarii kustosa jasnogórskiego.

⁷ A. Jackowski, *Jasnogórskie pielgrzymowanie bez granic*, Częstochowa 2005, s. 61-62.

⁸ R. Jusiak, *Pielgrzymka jako element życia religijnego w Polsce*, „Chrześcijanin w Świecie” 91-92(1980) nr 12 s. 61-64.

z racji duszpasterskich – to sposób i czas pokonywania przestrzeni do sanktuarium, stąd rozróżnienie: pielgrzymowanie piesze oraz z wykorzystaniem różnych środków komunikacji. Uwzględniając strukturę Kościoła, trzeba rozróżnić pielgrzymki diecezjalne, parafialne, stowarzyszeń, organizacji kościelnych. Kryterium demograficzne pozwala z kolei wyróżnić pielgrzymki stanowe: kobiet, mężczyzn, młodzieży, dzieci.

Jako tło zróżnicowanego pielgrzymowania przywołamy tu najbardziej znaczące pielgrzymki ku Jasnej Górze, zwłaszcza piesze, zarysujemy maryjny wymiar pielgrzymek, przywołując Maryję jako wzór ewangelizatora. Dla przykładu ukażemy niektóre pielgrzymki pod kątem pełnionej w nich posługi ewangelizacyjnej.

Ze względu na wielkość i natężenie tego zjawiska, zostanie przedstawiony zarys zróżnicowanego ruchu pątniczego w sanktuarium jasnogórskim w 2011 roku, także ze względu na wzorczość pielgrzymek jasnogórskich dla innych sanktuariów w Polsce.

Na Jasnej Górze odnotowano obecność ok. 3,2 mln osób, w tym 144 tys. przybyłych w 285 pielgrzymkach pieszych. Każda diecezja w Polsce posiada własną pielgrzymkę pieszą, której towarzyszą biskupi, przynajmniej na rozpoczęcie (najczęściej w katedrze) i na zakończenie u kresu pielgrzymowania.

Pielgrzymek stowarzyszeniowo-zawodowych i stanowych odnotowano 178 z udziałem ok. 1 mln uczestników, co stanowi ponad 25% wszystkich jasnogórskich pielgrzymów przybywających w ciągu roku. Jest to w dużym stopniu przejaw duszpasterstwa zorganizowanego centralnie w Polsce, któremu przewodzi Komisja Duszpasterstwa przy Konferencji Episkopatu Polski z przewodniczącym abp. Stanisławem Gądeckim⁹. Duszpasterstwem specjalnym przewodniczy 39 biskupów. Jednym z elementów posługi pełnionej w duszpasterstwach specjalnych jest pielgrzymowanie na Jasną Górę. Ze względu na liczbę uczestników, jak i różnorodność reprezentowanych zawodów w jasnogórskim ruchu pątniczym pielgrzymki stowarzyszeniowo-zawodowe są zjawiskiem niepowtarzalnym w skali świata chrześcijańskiego.

Znaczący odsetek pielgrzymów stanowi 39 diecezjalnych pielgrzymek maturzystów z udziałem 105 421 osób. Z niektórych diecezji przybywają oni w kilku grupach: z Lublina i Kielc w 3, z pięciu innych diecezji w 2 grupach. W mniejszych 810 grupach szkolnych przybyło 61 731 maturzystów. Niezależnie od pielgrzymek diecezjalnych czy szkolnych maturzyści uczestniczyli

⁹ *Duszpasterstwo specjalne*, red. R. Kamiński, B. Drożdż, Lublin 1998.

w pielgrzymkach pieszych. Zauważmy, że prawie 50% młodzieży zdającej maturę w Polsce w roku 2011 uczestniczyło w jasnogórskim ruchu pątniczym¹⁰.

Ponadto, uczniowie różnego typu i rodzaju szkół przybywają z nauczycielami i katechetami, traktując niekiedy ten pobyt jako pielgrzymko-wycieczkę. Jedną z największych pielgrzymek młodzieży szkolnej od 11 lat stanowi Ogólnopolska Pielgrzymka Rodziny Szkół im. Jana Pawła II. W październiku 2011 roku uczestniczyło w niej ponad 20 tys. uczniów oraz nauczycieli, wychowawców i katechetów z ponad 400 szkół w Polsce. Tegoroczna pielgrzymka była naznaczona dziękczynieniem za beatyfikację Jana Pawła II. Formowanie do odpowiedzialności za Kościół uczniów szkół, którym patronuje bł. Jan Paweł II stanowiło sfinansowanie przez nich budowy szkoły w Togo w Afryce, która będzie nosiła imię bł. Jana Pawła II¹¹.

W ostatnich latach młodzież korzysta z różnych środków lokomocji. Popularne stały się pielgrzymki rowerowe. W bieżącym roku odnotowano ich 82 z udziałem ok. 4 tys. osób, w tym VI ogólnopolska pielgrzymka rowerowa liczyła 500 osób¹². W Niedzielę Palmową, 17 kwietnia, 50 tys. motocyklistów (na ok. 35 tys. motorów) przybyło na Jasną Górę na VIII Motocyklowy Złot Gwiazdzisty im. ks. ułana Zdzisława Peszkowskiego¹³.

Większość pielgrzymów jasnogórskich korzysta ze środków lokomocji: autokarów ponad 50%, ok. 25-30% z komunikacji kolejowej, część przybywa w pielgrzymkach rodzinnych własnymi samochodami.

W kontekście podejmowanego tematu należy uwzględnić pielgrzymki ruchów nieformalnych, m.in. Ruchu Odnowy w Duchu Świętym, Ruchu Światło-Życie, którego odpowiedzialni przybywają corocznie – ok. tysiąca osób (wśród nich z krajów ościennych). Pielgrzymki jasnogórskie stanowią dla członków tych ruchów jeden z elementów permanentnej ewangelizacji, w której uczestniczą systematycznie, zgodnie ze swoim charyzmatem¹⁴. Od siedemnastu lat, corocznie, Ruch Odnowy w Duchu Świętym gromadzi w sanktuarium na kilku-

¹⁰ W 2012 roku, do egzaminu maturalnego przystąpi ok. 350 tys. osób, podobna liczba była w roku ubiegłym. Na Jasnej Górze odnotowano razem ok. 160 tys., zatem ok. 48% pielgrzymuje w pielgrzymkach maturzystów. *Osiągnięcia maturzystów w 2011 roku. Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w 2011 roku*, Centralna Komisja Egzaminacyjna 2011, s. 5.

¹¹ Środki finansowe uzyskano z darów ołtarza złożonych przez uczniów w czasie Mszy świętej i ze sprzedaży różańców misyjnych. S. Tomoń, *Papież Jan Paweł II jest... patronem naszej szkoły!*, www.jasnagora.com [28.11.2011]

¹² Tenże, *Pielgrzymowali na rowerach*, www.jasnagora.com [3.12.2011].

¹³ Tenże, *Tysiące motocyklistów z polskimi flagami na Jasnej Górze!*, www.jasnagora.com [28.12.2011].

¹⁴ W roku 2004 w pielgrzymce Ruchu Światło-Życie z okazji jubileuszu 50-lecia wzięło udział 30 tys. osób., S. Tomoń, *Ruch „Światło-Życie”*, <http://jasnagora.com/wydarzenie.php?ID=208>.

nastogodzinne czuwanie ok. 100-200 tys. liderów, animatorów i członków grup. Często przewodzą tym spotkaniom modlitewnym charyzmatyczni kaznodzieje. W 2011 roku uczestniczył w spotkaniu o. Raniero Cantalamessa OFM Cap, włoski teolog, kaznodzieja Domu Papieskiego, głosząc konferencję i homilię¹⁵.

Specyficzne pielgrzymki związane z Rodziną Radia Maryja przybywają od 1992 roku. Liczba ich uczestników zwiększa się systematycznie, a formacyjne i edukacyjne oddziaływanie ma miejsce w ciągu całego roku w kołach Rodziny Radia Maryja. Uczestnicy korzystają często z ewangelizacyjnej posługi prowadzonej przez Radio Maryja i Telewizję Trwam¹⁶.

PIESZE PIELGRZYMKI OPTYMALNĄ SZANSĄ EWANGELIZACJI

Pieszne pielgrzymki stały się już w latach 50. przedmiotem ataków ze strony władz komunistycznych. Nie udzielano pozwolenia na odbywanie tego typu pielgrzymek. Tolerowano jedynie Pieszą Warszawską Pielgrzymkę, wyruszającą z kościoła paulinów pw. Ducha Świętego z racji propagandowych, jako argument wobec opinii światowej o panującej w Polsce wolności religijnej.

Początek Jubileuszu 600-lecia Jasnej Góry w 1976 roku stał się momentem zwrotnym w pieszym ruchu pątniczym w Polsce. Władze komunistyczne, wobec osłabienia ich autorytetu powodowanego kryzysem gospodarczym, zmuszone zostały do tolerowania pieszych pielgrzymek w szerszym zakresie. W jasnogórskim sanktuarium odnotowano tego roku 89 pieszych grup pątniczych z udziałem około 34 tys. osób, z czego 50% stanowili uczestnicy Pieszej Warszawskiej Pielgrzymki. Za przełomowy rok dla pieszej migracji pątniczej należy uznać rok 1979 – pielgrzymowano pod hasłem „Wspomagamy Ojca Świętego Jana Pawła II”, a liczba uczestników sięgała ok. 150 tys. W kolejnych latach zwiększała się liczba pieszych pielgrzymek, nie bez wpływu pozostawał w tym względzie pontyfikat Jana Pawła II. W Roku Maryjnym 1987 na Jasną Górę przybyło 39 dużych pielgrzymek z udziałem ponad 1000 osób. Wszystkie diecezje miały swoje diecezjalne pielgrzymki¹⁷.

Kardynał Karol Wojtyła, w 1974 roku relator na III Synodzie Biskupów w Rzymie poświęconym ewangelizacji w świecie współczesnym, zwrócił uwagę na uwarunkowania ewangelizacji, wskazując, że powodują one konsekwen-

¹⁵ Tenże, „Słuchaj!” – na czuwaniu Odnowy w Duchu Świętym, <http://www.jasnagora.com/wydarzenieDuze.php?ID=6539>.

¹⁶ Organizatorzy oceniają liczbę uczestników na ok. 500 tys., P. Andrukiewicz, *Więcej niż pielgrzymka*, *Nasz Dziennik* (2011) nr 157, s. 3.

¹⁷ Dokumentacja w kancelarii kustosa na Jasnej Górze.

cje teologiczne. W pewnym stopniu możemy to odnieść do ewangelizacji w ramach pieszych pielgrzymek¹⁸.

Piesze pielgrzymki grupowe stwarzają specyficzne warunki czasowo-prze-strzenne, trasy 29 pielgrzymek w 1987 roku wymagały najmniej 9 dni do ich pokonania. Jest to wyjątkowo korzystne dla przeżyć religijnych uczestników, prowadzonej ewangelizacji. Chrześcijanin pielgrzymując wyraża jakby istotę swojego życia i ujawnia wolę wędrowania za Bogiem-Pielgrzymem¹⁹.

Za reprezentatywną dla pieszego ruchu pątniczego na Jasną Górę można uznać Pieszą Warszawską Pielgrzymkę, także i z tego względu, że stała się ona w pewnym znaczeniu modelową dla odradzającej się wówczas pieszej migracji pątniczej, nie tylko w Polsce, ale nawet w Stanach Zjednoczonych i Australii²⁰.

W Pielgrzymce Warszawskiej uczestniczyli duszpasterze z wielu diecezji i zakonów z grupami wiernych w latach, kiedy istniała tylko piesza pielgrzymka ze stolicy. Oni później przynosili nabyte tutaj doświadczenia pastoralne do organizowanych pielgrzymek. Wielu z nich korzystało także z przygotowanych materiałów duszpasterskich dla pieszej pielgrzymki ze stolicy²¹.

Naszą uwagę skupimy na przemianach dokonujących się w zakresie struktury duszpasterstwa, posługi ewangelizacyjnej.

Doświadczenie obecności Boga stanowiło jedno z istotnych przeżyć pielgrzymkowych. Stawało się ono przedmiotem świadectwa, gdyż nie można nie mówić i nie przekazywać tego, *cośmy słyszeli, co widzieliśmy na własne oczy, na co spoglądaliśmy i czego dotyczyły nasze ręce* (1 J 1,1), także po pielgrzymce²². Tak więc uczestnicy stają się mimo woli podmiotem wzajemnej ewangelizacji.

Program dnia pielgrzymkowego, wypełniony wieloma praktykami religijnymi, zapewnia atmosferę modlitwy, sprzyjającą budzeniu wiary i jej rozwo-

¹⁸ K. Wojtyła, *Ewangelizacja w świecie współczesnym*, w: *Ewangelizacja*, red. J. Krucina, Wrocław 1980, s. 34 n.

¹⁹ Por. Z.S. Jabłoński, *L'esperienza pastorale contemporanea dei pellegrinaggi a Jasna Góra*, w: *Storia religiosa della Polonia*, Milano 1985, s. 155 n.

²⁰ Por. E. Skurjat, *Sanktuarium Jasnogórskiej Matki Miłosierdzia w Berrima – Penrote Park*, Berrima 1991, s. 31n.; A. Jedynek, *Boso do Amerykańskiej Częstochowy*, JG 9(1991) nr 7/8, s. 60.

²¹ W 1972 r. Benignus Deptuła O.Cist. zorganizował I Pieszą Pielgrzymkę z Krakowa-Nowej Huty, uczestniczy w niej ok. 1000 osób. W 1970-1971 brał on udział w Pieszej Warszawskiej Pielgrzymce. W 1982 roku materiały duszpasterskie przygotowane staraniem ojców paulinów były wykorzystywane w pielgrzymkach z Krakowa, Płocka, Wrocławia. Por. M. Królik, *Kronika Pieszej Pielgrzymki Warszawskiej od r. 1976*, tom 2, Archiwum Pieszej Pielgrzymki w klasztorze ojców paulinów, Warszawa, rkps; *XV Piesza Pielgrzymka z Nowej Huty – Kraków na Jasną Górę i z powrotem 1986 r.*, mps, bdmw.

²² Opublikowano 72 świadectwa uczestników pielgrzymki. Por. *Z pielgrzymką do Częstochowy*, red. M. Borzyszkowski, Olsztyn 1985.

jowi²³. W większości, praktyki te były zakorzenione w tradycji pątniczej, która kładła główny akcent na uświęcenie uczestnika, a przez to i wspólnoty.

Centralne wydarzenie dnia stanowi Eucharystia, celebrowana najczęściej w kościołach stacyjnych lub terenach przykościelnych. Po Soborze była ona koncelebrowana. Nie zatrzymując się nad samą organizacją liturgii eucharystycznej w Pielgrzymce Warszawskiej, sygnalizujemy jedynie wielką wagę, jaką organizatorzy przywiązywali do koncentrowania życia pielgrzymów wokół Ofiary eucharystycznej i codziennej Komunii Świętej. (zauważmy fakt licznego przystępowania do Komunii Świętej). Ujawniał się w tym bowiem i realizował najgłębszy sens pielgrzymki i jej wymiar eklezjalny. Poprzez spotkania całej pielgrzymki zaznaczał się świąteczny charakter celebracji eucharystycznej, a obecność Chrystusa wędrującego ze swoim ludem i będącego posiłkiem dla pielgrzymów, utrwałała się w świadomości pątników. Pielgrzymka stwarzała doskonałą okazję, aby obecność Chrystusa w Eucharystii ujrzeć na tle innych form Jego obecności, które przeżywa się w trakcie pielgrzymkowych wydarzeń i doświadczeń Kościoła wędrującego²⁴.

W początku lat 70. w Polsce i na forum Pieszej Warszawskiej Pielgrzymki zwrócono większą uwagę na posługę Słowa. Przełomowym wydarzeniem – w sensie technicznym – dla kształtu posługi duszpasterskiej w pielgrzymce stało się wprowadzanie od 1963 roku urządzeń nagłaśniających – tub elektronicznych. Udoskonalona radiofonizacja w latach 80. umożliwiła odtwarzanie różnych nagrań przemówień, konferencji, także Jana Pawła II²⁵.

Pielgrzymka Warszawska stała się w pełniejszym zakresie miejscem ewangelizacji integralnej, na którą składają się trzy elementy: głoszenie Słowa

²³ Program dnia obejmował: Udział w Eucharystii i niektórych godzinach liturgicznej modlitwy Kościoła: Nieszpory (przynajmniej w niedzielę), *Anioł Pański* (śpiew 3 razy dziennie), Godzinki o Niepokalanym Poczęciu NMP; Drogę Krzyżową (przynajmniej w piątek); „Kwadran” ciszy – indywidualnej modlitwy; Godziny biblijne; Różaniec z rozważaniem tajemnic (zalecone 3 części); Litanie Loretańską (śpiewana); Nowennę przed Wniebowzięciem NMP wg proponowanych tekstów rozważań, połączone z rachunkiem sumienia; Wspólne modlitwy w intencjach zgłaszanych pisemnie; Pieśni pątnicze i inne pieśni kościelne; Modlitwy za zmarłych, m.in. przy okazji przechodzenia obok cmentarzy; Konferencje tematyczne przedłużone wypowiedziami pielgrzymów. R.J. Abramek, *Teologiczne podstawy i sens pastoralny pielgrzymki jako formy kultu na przykładzie Pieszej Pielgrzymki Warszawskiej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” t. 9-10(1981/82), s. 201.

²⁴ Dla ilustracji przytoczmy dane w tym względzie z 1979 r.: rozdzielono około 230 tys. Komunii świętych (dziennie około 25 500), czyli przeszło 67% pątników codziennie przystępowało do Stołu Pańskiego. Por. T. Nocoń, *Sprawozdanie z 268 PWP*, „Biuletyn Zakonu Paulinów” 7(1979) nr 6, s. 53.

²⁵ Por. M. Królik, *Kronika... dz.cyt.*, s. 300 n.

Bożego, udział w liturgii i życiu Kościoła oraz dawanie świadectwa chrześcijańskiego²⁶.

Pełniona w pielgrzymce posługa Słowa służy kształtowaniu świadomości eklezjalnej i budowaniu wspólnoty przez przeżywanie wartości potwierdzanych składanym świadectwem. Środowisko pielgrzymkowe sprawia, że przyjmowane słowo podlega weryfikacji, wymaga świadectwa i to wskazuje na odmienność ewangelizacji pątniczej od tzw. rekolekcji zamkniętych²⁷. Ewangelizacji *ad intra* towarzyszy ewangelizacja *ad extra*, często spontaniczna, ale także i świadoma. Na jej duże możliwości wskazuje m.in. sieć ponad 55 głównych pielgrzymek pieszych, liczących ponad 100 km. W sumie trasy pieszych pielgrzymek liczą ponad 15 000 km²⁸. Na przestrzeni ostatnich lat szlaki pieszych pielgrzymek ulegały niewielkim przekształceniom, spowodowanym problemami związanymi z zakwaterowaniem pielgrzymów, m.in. zmniejsza się liczba stodół i wzrasta ubóstwo mieszkańców wsi. Na niektórych terenach zmiana tras spowodowana bywa budową dróg, mostów nad rzekami i wiaduktów. Sieć szlaków pielgrzymek diecezjalnych ulega ciągłemu wzbogacaniu, ponieważ do pielgrzymowania włączają się nowe grupy pochodzące z miejscowości dotychczas nieaktywnych. Piesi pielgrzymi spędzają w drodze kilka, a nawet kilkanaście dni, np. ze Świnoujścia idą 3 tygodnie²⁹.

Znaczącym przejawem dawania świadectwa przez pielgrzymów pozostaje wymiana wartości duchowych z ludnością mijanych miejscowości, zwłaszcza noclegowych osiedli. Tu każdy pątnik ma szansę dawania świadectwa swej dojrzałości duchowej i tym samym wywiera wpływ na postawy otaczających pielgrzymkę ludzi³⁰. Posługa ewangelizacyjna i trud związany z wędrowaniem, jak również uciążliwe warunki bytowania, ułatwiają metanoję uczestnikom. Z wypowiedzi pątników wynika, że traktowali oni pielgrzymkę jako akt osobistej i zbiorowej pokuty, podejmowanej np. za wady narodowe. Wielu z nich uważało pielgrzymkę za dobrą okazję do samowychowania i do treningu ascetycznego. Uczestniczący w Pieszej Pielgrzymce z Warszawy bp Julian Wojtkow-

²⁶ Por. Paweł VI, *Evangelii Nuntiandi*, nr 25 n; J. Stroba, *W kierunku katechezy integralnej – Synod 1974*, w: *Ewangelizacja*, Wrocław 1980, s. 46.

²⁷ „Zazdrościłem kapłanom rekolekcji zamkniętych. Teraz sam je przeżywam. Tylko, że tu można od razu i praktykować... Na przykład pomagać nieść ciężary, nie złościć się, chociaż deptać po piętach, pierwszemu nie pchać się do niczego, ale spokojnie przyjmować to, co los zdarzy...”. Cz. Śmigiełski, *Pąć szła*, w: *Z pielgrzymką do Częstochowy*, red. M. Borzyszkowski, Olsztyn 1985, s. 136 n.

²⁸ A. Jackowski, *Wybrane problemy geografii pielgrzymek w Polsce*, „Peregrinus Cracoviensis” vol. 22(1988), s. 23.

²⁹ Por. J. Zygadło-Drożdż, *Świadectwo Drogi*, Kilce-Karczówka 2011, s. 61 n.

³⁰ Por. W. Kruszewski, *Teologiczne podstawy i praktyczne znaczenie Pieszej Pielgrzymki Warszawskiej jako formy kultu religijnego*, Warszawa 1980, AJG (bez sygn.), s. 48 mps.

ski stwierdza: *wyrobienie postawy umartwienia i ofiary w marszu pomimo dotkliwego okaleczenia stóp, mimo skwaru, deszczu, kurzu, błota, niewyspania, a czasem głodu, wyrobienie ducha wspólnotowego w pielgrzymach starszych i młodszych, lekarzach i pielęgniarkach, a przy tym intensywne życie sakramentalne przez spowiedź i Komunię Świętą to wspaniała praca na wielką skalę*³¹.

Budowanie Kościoła dokonywało się przez podejmowanie aktualnych problemów z życia wspólnoty wierzących. Znaczący impuls ewangelizacyjny, dotyczący Kościoła powszechnego i Kościoła w Polsce wnosili zawsze biskupi ordynariusze Warszawy, prymasi: S. Wyszyński i J. Glemp oraz ich współpracownicy biskupi, najczęściej żegnając pielgrzymkę w Warszawie i spotykając się z pielgrzymami na trasie ich przemarszu. Niezwykłe doświadczenie rzeczywistości Kościoła hierarchicznego przeżywali uczestnicy pielgrzymki w latach 1974-1983, gdy pielgrzymował z nimi bp Julian Wojtkowski, który nieustrudzenie głosił konferencje w drodze i przewodniczył Eucharystii³². Aktualnie pieszo wędrują z pielgrzymami biskupi: Józef Szamocki z Torunia (od 2000 roku), Adam Szal z Przemyśla (od 2001), Edward Białogłowski z Przemyśla i Rzeszowa (od 1988).

Zasadniczo posługę ewangelizacyjną pełnili w grupach przewodnicy-kapłani, ale obok nich działały zespoły ewangelizacyjne, m.in.: Jasnogórski Ośrodek Powołań; Instytut Ślubów Narodu; studencka grupa „Straż Pokoleń”³³; wreszcie przedstawiciele różnych rodzin zakonnych i seminariów duchownych. Misjonarze z różnych krajów informowali o swojej posłudze misyjnej, często otrzymując kolektę. To wszystko dawało pielgrzymom, zwłaszcza młodym, okazję nie tylko do przemyślenia własnych wyborów powołań życiowych, ale również pogłębiało świadomość rzeczywistości Kościoła, jego wymiar charyzmatyczny, bogactwo i różnorodność powołań w Kościele, wszechstronność jego pracy i posług.

W czasie pielgrzymki dokonywała się konsolidacja grup ewangelizacyjnych, które po powrocie do swoich środowisk i parafii przekształcały je często w ośrodki ewangelizacji. Ewangelizacja prowadzona w czasie wędrówki nie kończyła się na pielgrzymce. Dla przykładu wielu uczestników Pielgrzymki Warszawskiej spotyka się na nocnym modlitewnym czuwaniu w pierwszą sobotę miesiąca w kościele pod wezwaniem św. Ducha w Warszawie. Pielgrzymi w każdą drugą niedzielę miesiąca spotykają się na specjalnej Mszy świętej

³¹ J. Wojtkowski, *Odnowa duszpasterska przez coroczną pielgrzymkę maryjną wiernych z Warszawy na Jasną Górę*, „Studia Claromontana” 2(1981), s.109.

³² Por. J. Pach, *Z notatnika pielgrzymkowego przewodnika*, JG 2(1984) nr 4, s. 25.

³³ W 1969 r. w Pieszej Warszawskiej Pielgrzymce uczestniczyło 102 kapłanów, a w 1987 r. 256 i kilkudziesięciu kleryków. Por. Z.S. Jabłoński, *L'esperienza pastorale contemporanea dei pellegrinaggi a Jasna Góra*, w: *Storia religiosa della Polonia*, Milano 1985, s. 158 n.; S. Matecki, *Młodzi pielgrzymi w zmaganiach o życie*, JG 9(1991) nr 12, s.46 n.

Młodzież i dzieci mają swoje Msze święte w kolejne niedziele. Można więc mówić o permanentnej ewangelizacji pielgrzymkowej. Podobny styl duszpasterstwa podjęły inne kościoły Warszawy i parafie w Polsce³⁴.

Znaczącą okazję do dopełnienia eklezjalnej formacji w wymiarze Kościoła powszechnego stanowi dla uczestników udział w Pielgrzymce Warszawskiej przedstawiciele innych narodów, a nawet różnych wyznań. Tworzy się wówczas spontaniczne braterstwo i praktykowany jest spontaniczny ekumenizm. Podobne procesy dokonują się w innych pieszych pielgrzymkach, w których, w 1987 r. uczestniczyło ok. 10 tys. obcokrajowców³⁵.

EWANGELIZACJA PROGRAMOWANA

Dla pieszych pielgrzymek diecezjalnych przygotowuje się materiały duszpasterskie do wykorzystania przez przewodników. Stanowią one pomoc dla prowadzenia ewangelizacji. W większości z nich podejmowane są szczegółowe tematy związane z hasłem pielgrzymki. Podstawowy materiał stanowią konferencje. Nie brak jednak modlitw, m.in. znajdują się materiały dla refleksji do wykorzystania w Apelach Jasnogórskich.

Pomysł przygotowywania materiałów duszpasterskich rodził się ze świadomości centralnej roli Słowa Bożego w posłudze ewangelizacyjnej. Inicjatywę podjęli w 1969 roku w Warszawie paulini, odpowiedzialni za pieszą pielgrzymkę ze stolicy, która faktycznie stawała się wówczas ogólnopolską. Prymas Tysiąclecia kard. Stefan Wyszyński interesował się przygotowywanymi tekstami osobiście³⁶. Do opracowania konferencji zaangażowali się paulini – profesorowie wyższych uczelni i Wyższego Seminarium na Skałce w Krakowie. Do współpracy zapraszano znanych profesorów, duszpasterzy i publicystów, m.in.: bp. Ignacego Tokarczuka; dominikanów – o. Jacka Salija i o. Aleksandra Hauke Ligowskiego, a także: ks. Jerzego Bajdę, ks. Mieczysława Brzozowskiego, jezuitę ks. Alfreda Cholewińskiego, ks. Józefa Maja, ks. Andrzeja Santorskiego, ks. Marka Starowiejskiego, ks. Józefa Tischnera, ks. Andrzeja Zu-

³⁴ J. Wojtkowski, *Odnowa duszpasterska przez coroczną pielgrzymkę maryjną wiernych z Warszawy na Jasną Górę*, „Studia Claromontana” 2(1981), s. 108 n.; R. Marciniak, *Duszpasterstwo pielgrzymkowe*, „Homo Dei” 55(1986) nr 2, s.125 n.; J. Kalinowski, *Spotkania duszpasterskie po pielgrzymce*, „Homo Dei” 55(1986) nr 2, s.128 n.

³⁵ Por. A. Jackowski, *Wybrane problemy geografii pielgrzymek w Polsce; rozwój badań geograficznych*, PAN 1989, s. 26.

³⁶ M. Królik, *Kronika Pieszej Pielgrzymki Warszawskiej*, rkps; S. Pacholski, *Panorama dziejów Warszawskiej Pielgrzymki Pieszej*, w: *W blasku błogosławionego Jana Pawła II. Jubileusz 300-lecia Warszawskiej Pielgrzymki Pieszej na Jasną Górę. Ogólnopolskie Sympozjum Mariologiczno-Maryjne, Jasna Góra, 13 maja 2011 r.*, red. Z.S. Jabłoński, Jasna Góra-Częstochowa 2011, s. 186-187.

berbiera. Tematy konferencji wpisywały się w program duszpasterski Kościoła w Polsce – pielgrzymka stawała się środowiskiem pogłębionej ewangelizacji³⁷.

Do czasu obchodów Milenium Chrześcijaństwa w Polsce konferencje dla pielgrzymów wygłaszano przed wyruszeniem poszczególnych grup z miejsc zakwaterowania. W miarę wprowadzania urządzeń nagłaśniających ewangelizacja w drodze stawała się coraz bardziej powszechna. Ta ewangelizacja pielgrzymkowa w swoim czasie miała wyjątkowe znaczenie z racji cenzury, która nie pozwalała na drukowanie nawet dokumentów Soboru Watykańskiego II zakończonego w 1964 roku. Opublikowano je w Polsce w całości dopiero w 1968 roku w ograniczonym nakładzie³⁸.

Gdy zaistniała wymuszona od władz państwowych w latach 60. możliwość organizowania pielgrzymek pieszych z innych miast, ich organizatorzy, w większości nabywający doświadczenia w pieszym pielgrzymowaniu z Warszawy, korzystali z materiałów przygotowywanych z inicjatywy paulinów warszawskich. Z czasem organizatorzy diecezjalnych pielgrzymek opracowywali własne materiały, nawiązując do tematu roku duszpasterstwa w Polsce.

Podejmowana problematyka wymaga odrębnego studium. Ze względu na obchodzony Jubileusz 300-lecia Pieszej Warszawskiej Pielgrzymki naszą uwagę koncentrujemy na wydanych z tej okazji materiałach duszpasterskich. Klasztor pauliński w stolicy przygotował wyjątkowo obfitą liczbę tego typu pomocy³⁹. Już w 2010 roku wydano popularne opracowanie dziejów Pieszej Pielgrzymki Warszawskiej z uwzględnieniem trudności stawianych przez władze państwowe w okresie totalitaryzmu: *Idzie wierna Warszawa*, autorstwa znanego publicysty Czesława Ryszki, znawcy dziejów Jasnej Góry⁴⁰.

Na początku 2011 roku wydano okazały album: *300 lat wytrwałości*, opracowany przez redaktora czasopisma „Frona”, Grzegorza Górnego, ze zdjęciami Janusza Rosikonika. Treść albumu jest zbudowana na trzech płaszczyznach: narodowej, religijnej i egzystencjalnej. Trzy wieki pielgrzymowania są wpisane

³⁷ Tytułem przykładu skali posługi ewangelizacyjnej w pielgrzymce zauważmy: w 1979 roku we wszystkich grupach Pieszej Pielgrzymki Warszawskiej ogłoszono około 1545 konferencji. Z.S. Jabłoński, *Ruch pielgrzymkowy na Jasną Górę szansą ewangelizacji*, w: *Przewodniczka. Kult Matki Boskiej w Polsce od „Lumen Gentium” do „Redemptoris Mater” 1964-1987*, Jasna Góra-Częstochowa 1994, s. 183-207; Por. T. Nocoń, *Sprawozdanie z 268 PWP*, „Biuletyn Zakonu Paulinów” 7(1979) nr 6, s. 54 n.

³⁸ *Sobór Watykański II: konstytucje, dekryty, deklaracje*, red. naukowa J. Grobicki, ks. E. Florowski, Poznań 1968.

³⁹ W 1711 roku wyruszyła I pielgrzymka z paulińskiego kościoła Świętego Ducha na Jasną Górę.

⁴⁰ Jest on autorem swojej trylogii: *Opowieść jasnogórska*, *Przeor Kordecki* oraz *Blizny*. Nie są to, jak sam zaznacza, publikacje naukowe. *Idzie wierna Warszawa. 300 lat Warszawskiej Pielgrzymki Pieszej*, Jasna Góra-Częstochowa-Warszawa 2010.

w kontekst dziejów Polski ostatnich 300 lat. Perspektywa religijna ukazana została poprzez dzieje Zakonu Paulinów, sanktuarium jasnogórskiego, kultu maryjnego i Kościoła w Polsce. Kolejna perspektywa dotyczy konkretnych osób, pątników, którzy podejmowali trud pielgrzymowania na Jasną Górę. Ukazano dzieje pielgrzymowania Warszawy w kontekście wypowiedzi Jana Pawła II, kard. Stefana Wyszyńskiego, jak również literatów i dziennikarzy⁴¹.

W świętowaniu tego Jubileuszu nie sposób nie zauważyć ogólnopolskiego sympozjum mariologiczno-maryjnego, które miało miejsce na Jasnej Górze 13 maja 2011 roku. Jego owocem stała się publikacja: *W blasku błogosławionego Jana Pawła II. Jubileusz 300-lecia Warszawskiej Pielgrzymki Pieszkiej na Jasną Górę*. Zawiera artykuły przybliżające sens pielgrzymowania naznaczonego zawierzeniem Maryi w optyce Bożego Miłosierdzia, a także Warszawską Pielgrzymkę Pieszą jako miejsce pogłębienia komunii z Bogiem i człowiekiem⁴².

Ponadto wydano materiały ściśle duszpasterskie, niejako spięte hasłem pielgrzymki: *300 lat z Maryją w pielgrzymce wiary* pod tytułem *300 Jubileuszowa Warszawska Pielgrzymka Piesza na Jasną Górę 6-14.08.2011*. Konferencje nasycone tekstami biblijnymi opracował O. Augustyn Pelanowski, paulin, autor kilku książek, publicysta, artysta-malarz. Drugi zestaw konferencji – panoramę historyczną przygotował red. Grzegorz Górny. O. Stefan Rożej, historyk dziejów Zakonu Paulinów i Jasnej Góry zgromadził materiały dla nowenny maryjnej odprawianej w czasie pielgrzymki⁴³. Ponadto wydano *Brewiarz pielgrzymkowy* i w odrębnym tomiku instrukcję dla przewodników poszczególnych grup.

W jubileuszowej, 300. Pielgrzymce Warszawskiej w 2011 roku wzięło udział ok. 12 tys. pątników wędrujących w 27 grupach.

Trzeba podkreślić, że niezależnie od paulińskiej pielgrzymki, ze stolicy wyruszają także inne pielgrzymki piesze: Warszawska Akademicka Pielgrzymka Metropolitarna, Warszawska Pielgrzymka Piesza Akademickich Grup 17-tych, Pielgrzymka Warszawska Praska Rodzin, Praska Pielgrzymka Piesza Pomocników Matki Kościoła, Piesza Pielgrzymka Niepełnosprawnych, Pielgrzymka na Rolkach. Razem, we wszystkich pielgrzymkach z Warszawy, wędrowało, w 2011 roku prawie 20 tys. osób⁴⁴.

⁴¹ *300 lat wytrwałości. Warszawska Pielgrzymka Piesza 1711-2011*, Warszawa 2011.

⁴² Pod redakcją Z.S. Jabłońskiego, Jasna Góra-Częstochowa 2011. Książka ukazała się na sympozjum.

⁴³ Wydane w formie broszur, liczą w sumie 240 stron. Por. S.J. Rożej, *Jasnogórskie Uniwersum*, Jasna Góra-Częstochowa 2008.

⁴⁴ Informacje uzyskane od przeora Alberta Oksiędzkiego – przewodnika paulińskiej Pielgrzymki Pieszkiej z Warszawy.

Dla przykładu omówmy pokrótce materiały duszpasterskie przygotowane przez pielgrzymki z innych diecezji. Materiały XXXI Pielgrzymki Archidiecezjalnej Przemyskiej na Jasną Górę pod hasłem: „Z Maryją zakorzenieni w Bogu”, zawierają: dział medytacji, wprowadzeń do modlitwy *Anioł Pański*, rozważania przed Koronką do Miłosierdzia Bożego, prezentację dziewięciu świętych i błogosławionych oraz nowennę skoncentrowaną także wokół innych dziewięciu świętych i błogosławionych⁴⁵.

W kontekście ukazywania pielgrzymek jako środowiska ewangelizacji, przywołajmy XXIX Pieszą Pielgrzymkę Tarnowską z 2011 roku z udziałem ponad 9 tys. osób, które wędrowały 9 dni w 26 grupach. Patronowali im święci i błogosławieni, na czele z pochodzącymi z terenów diecezji: św. Kingą, św. Świeradem, bł. Teresą Ledóchowską, bł. Karoliną Kózkówną. W pierwszym rzędzie w pielgrzymce posługę ewangelizacyjną pełniło 145 kapłanów, 23 diakonów, a także 117 alumnów i 48 siostr zakonnych⁴⁶. Wszyscy oni zostali zapatrzeni w materiały duszpasterskie „Komunia z Bogiem” opracowane przez ks. Artura Ważnego – duszpasterza akademickiego DA „Tratwa” w Tarnowie, cenionego rekolekjonistę⁴⁷. Przygotowane materiały nawiązują do hasła roku duszpasterskiego 2010/2011, a poszczególne tematy konferencji zaczerpnięte zostały z różnych dokumentów wybranych z bogatego dziedzictwa bł. Jana Pawła II. Całość zamknięta jest w cyklu dziewięciu dni, przybliżających postaci świętych i błogosławionych diecezji tarnowskiej.

Od wielu lat dyrektorzy Pieszej Pielgrzymki Tarnowskiej zabiegają o przygotowanie materiałów duszpasterskich w maju lub czerwcu. Cieszą się one powszechnym, ogólnopolskim uznaniem pastoralistów. Korzystają z nich przewodnicy innych pielgrzymek – w roku 2011 jedenastu przewodników pielgrzymek diecezjalnych⁴⁸.

Ważną pomoc stanowi śpiewnik Pieszej Pielgrzymki Tarnowskiej. Obok tradycyjnych pieśni zawiera on również pieśni i piosenki, którymi modlą się pielgrzymi podczas celebrowania Eucharystii, jak również stanowią wprowadzenie do medytacji tajemnic różańcowych⁴⁹.

⁴⁵ XXXI Przemyska Archidiecezjalna Pieszka Pielgrzymka na Jasną Górę. Materiały duszpasterskie, [Przemysł 2011].

⁴⁶ S. Tomoń, *W Pielgrzymce Tarnowskiej ponad 9 tys. pątników...*, www.jasnagora.com [5.12.2011].

⁴⁷ A. Ważny, *Komunia z Bogiem Materiały formacyjne na Pieszą Pielgrzymkę*, Tarnów 2011. Autor jest również przewodnikiem 2 grupy w Pieszej Pielgrzymce Tarnowskiej.

⁴⁸ Informacje uzyskane od ks. Zbigniewa Szostaka – dyrektora Pieszej Pielgrzymki Tarnowskiej od 2001 roku.

⁴⁹ *W Komunii z Bogiem – piesza pielgrzymka na Jasną Górę. Śpiewnik XXIX PPT*, Tarnów 2011.

W polskiej ewangelizacji pątniczej znaczące miejsce zajmują przywoływani święci i błogosławieni jako wzór chrześcijańskiej drogi ku wieczności. Jan Paweł II mówił w Rzeszowie 2 czerwca 1991 roku: „Święci i błogosławieni stanowią żywy argument na rzecz tej drogi, która wiedzie do królestwa niebieskiego. Są to ludzie tacy jak każdy z nas, którzy tą drogą szli w ciągu swego życia i którzy doszli. Ludzie, którzy życie swoje budowali na skale (...)”⁵⁰.

Nie sposób ustalić wszystkich świętych i błogosławionych przywoływanych w jasnogórskich pielgrzymkach, jak również innych osób będących wzorem życia chrześcijańskiego, w tym twórców kultury, a także zaangażowanych patriotycznie. Za reprezentatywną w tym względzie można uznać pozycję: *Twoja droga jest święta. Hagiografia Pieszej Pielgrzymki Rzeszowskiej*⁵¹, wydana w roku 30-lecia pielgrzymki. Zamieszczono tutaj biogramy 177 osób, których poczet otwiera Najświętsza Maryja Panna wraz z innymi 18 świętymi i błogosławionymi patronującymi 19 grupom tej pieszej pielgrzymki⁵².

Pątnicy rzeszowscy, rozpoznają się, mówiąc: „*idę w świętym Kazimierzu*” czy „*jestem z grupy Urszuli*”, itp. Postać patrona danej grupy przybliżana jest przez przewodnika w pierwszych dniach pielgrzymki. Codziennie przywoływana jest Maryja, Matka Jezusa i nasza Matka i Królowa. W poszczególnych latach przybliżano postaci różnych świętych, błogosławionych czy innych osób oddziałujących na życie chrześcijańskie.

Ukazywanie wzorców życia chrześcijańskiego pełni znamienne rolę ewangelizacyjną. Moralista, teolog, ks. Stanisław Witek, podkreśla: „*Wzory osobowe posiadają pewną wyższość nad abstrakcyjnymi normami, ponieważ mają w sobie coś z konkretnego życia i opierają się na miłości żywionej do dobra realizowanego w jakimś człowieku (...). Naśladowanie zachowań osoby związanej jako wzór z biegiem czasu prowadzi do przyjmowania także jej motywacji (por. Flp 2, 5-8). Płaszczyzną wspólnoty duchowej pomiędzy wzorem osobowym a daną jednostką jest preferowana wartość życiowa, która we wzorze najbardziej się uwydatnia; wzory osobowe bowiem są emanacją specyficznej wartości (...).*”

⁵⁰ Cyt. za: *Twoja droga jest święta (Ps 77,14). Hagiografia Pieszej Pielgrzymki Rzeszowskiej*, Rzeszów 2007, s. 558.

⁵¹ Pod redakcją ks. Andrzeja Garbacza i ks. Władysława Jagustyna. Książka liczy 568 stron z przedmową abp. Józefa Michalika.

⁵² Kolejne części publikacji mają osobne motto z Pisma Świętego. Redaktorzy uznali, że będą to tytuły nawiązujące do programu duszpasterskiego diecezji rzeszowskiej w 2007 roku, który poświęcony był Biblii. I tak, po prezentacji wspomnianych patronów grup pielgrzymkowych, zostali przybliżeni inni święci i błogosławieni. Oddzielną, trzecią część, poświęcono rodzinom chrześcijańskim, czwartą sługom Bożym – kandydatom na ołtarze, w części piątej zgromadzono znakomite osoby, które w rozmaity sposób zasłużyły się Polsce. Wreszcie skrótkowo i niewyczerpująco w szóstej części wspomniano tych, którzy przez minione lata pielgrzymowali z Rzeszowa lub przyjmowali pątników na trasie.

*Zaakceptowanie jakiegoś wzoru jest przyjęciem pewnej koncepcji istnienia i działania, a więc określonego trybu życia*⁵³.

Zauważmy, że większość wymienianych postaci świętych i błogosławionych była wynoszona na ołtarze przez Jana Pawła II w kontekście dokonujących się przemian społeczno-politycznych, religijnych. Aktualność świętych i błogosławionych papież traktował jako przesłanie nowej ewangelizacji i swoisty znak czasu dla współczesnych. Odwoływał się również do przesłania świętych patronów Kościoła w Polsce: m.in. św. Wojciecha, św. Stanisława, św. Jadwigi⁵⁴.

PIELGRZYMKI ZAWODOWE

Pielgrzymki zawodowe, z udziałem kardynałów i biskupów jako przewodniczących Komisji Duszpasterstw Episkopatu Polski, prowadzonych w poszczególnych diecezjach, związanych z określonymi zawodami, stanowią jeden z elementów formacji uczestników w duchu katolickiej nauki społecznej. Tym samym stanowią szansę konsolidacji środowisk zawodowych wokół wartości chrześcijańskich i narodowych. Dla tych pielgrzymów szczytowym wydarzeniem pielgrzymki pozostaje pobyt w sanktuarium.

W ewangelizacyjnym posługiwaniu w sanktuarium uczestniczą wybitni świeccy specjaliści z odpowiednich dziedzin, którzy w wygłaszanych referatach aktualizują społeczne nauczanie Kościoła, zawarte w kolejnych encyklikach. Do największych pielgrzymek Jan Paweł II kierował listy lub telegramy z sugestiami podjęcia szczególnie aktualnych problemów religijno-społecznych. Kontynuuje tę tradycję Benedykt XVI⁵⁵.

Jasnogórskie pielgrzymki zawodowe stanowią swoiste zwieńczenie duszpasterstwa zawodowego prowadzonego w poszczególnych diecezjach. Ich przedstawiciele w kolejnych latach organizują program pobytu na Jasnej Górze, zwłaszcza liturgię Mszy świętej stanowiącej centralne wydarzenie, a także modlitwy czuwań nocnych czy medytacje prowadzone podczas Drogi Krzyżowej celebrowanej na wałach jasnogórskich.

Kierownicy-referenci niektórych duszpasterstw stowarzyszeniowo-zawodowych w pewnym znaczeniu podejmują przygotowanie duszpasterzy w połączeniu z rekolekcjami, m.in. duszpasterze świata pracy, rolników gromadzą się przed Wielkim Postem na Jasnej Górze.

⁵³ S. Witek, *Teologia moralna*, t. 1, cz. 2, Lublin 1976, s. 92.

⁵⁴ Por. S. Pawiński, *Święci jako „znaki czasu” dla Kościoła w Polsce. Nauczanie Jana Pawła II w czasie jego pielgrzymek do Ojczyzny*, Opole 2003, s. 9-24.

⁵⁵ *Jasnogórska Bogarodzica w wypowiedziach błogosławionego Jana Pawła II*, red. Z.S. Jabłoński, t. 3, Jasna Góra-Częstochowa 2011, s. 5-46.

Dla uczestników rekolekcji Duszpasterzy Ludzi Pracy konferencje głosił 7-10 lutego 2011 roku ks. dr Stanisław Dyk z Katedry Homiletyki na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego⁵⁶. Duszpasterze rolników zgromadzili się na Jasnej Górze 6 czerwca 2011 roku na dzień skupienia pod przewodnictwem ordynariusza diecezji elbląskiej bp. Jana Styrny – odpowiedzialnego za duszpasterstwo rolników w Polsce. Podczas spotkania w Kaplicy Różańcowej bp Styrna omówił problem laicyzacji we współczesnym świecie oraz nurt ewangelizacyjny, z uwzględnieniem trudności, jakie ludzie dziś napotykają i z którymi się muszą konfrontować⁵⁷.

Przewodnicy diecezjalnych pieszych pielgrzymek swoje ćwiczenia rekolekcyjne odprawiają w kolejnych sanktuariach w Polsce. W 2011 roku zgromadzili się we Wrocławiu, z biskupem Edwardem Janiakiem – przewodniczącym Rady ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek Konferencji Episkopatu Polski. Ćwiczenia rekolekcyjne prowadził ks. Stanisław Orzechowski, główny przewodnik Pieszej Pielgrzymki Wrocławskiej na Jasną Górę od 1981 roku, autor materiałów duszpasterskich, poświęconych przede wszystkim młodzieży⁵⁸.

EWANGELIZOWANIE Z MARYJĄ

Pielgrzymki, jako środowisko ewangelizacji, przybliżymy poprzez pielgrzymowanie z Maryją.

Wyjściu pielgrzymki zasadniczo towarzyszy radosna i świąteczna atmosfera, na którą składa się m.in. uroczyste błogosławieństwo pielgrzymów udzielane często przez biskupa. Aktualizuje ono także w świadomości uczestników prawdę, że Inicjatorem i Celem pielgrzymiej drogi jest Bóg. Obrzęd pokropienia wodą święconą posiada w tym momencie szczególną wymowę – służy bowiem odnowieniu świadomości paschalnego wymiaru życia chrześcijańskiego, którego pielgrzymka ma być obrazem i kontynuacją. Tym samym pielgrzymka ma stawać się wydarzeniem zbawczym, w którym ewangelizacja przyjmuje zróżnicowane formy.

W czasie pielgrzymiego marszu wierni niejednokrotnie przywołują Maryję – Przewodniczkę idącą naprzód w pielgrzymce wiary, kontemplują Maryję, która pielgrzymowała po zwiastowaniu w duchu miłości do swej krewnej Elżbiety, by dzielić się z nią tajemnicą Najwyższego (por. 1,33-56). Napełniona Duchem Świętym Elżbieta rozpoznaje w Maryi Matkę Mesjasza i wielbi Ją dla Jej wiary w Słowo Boże: „*błogosławiona, któraś uwierzyła*”. To wyra-

⁵⁶ S. Tomoń, *Najważniejsze, by nieść nadzieję*, www.jasnagora.pl.

⁵⁷ Tenże, *Duszpasterze rolników modlą się u Maryi*, <http://www.jasnagora.com/wydarzenie.php?ID=6572>.

⁵⁸ Stanisław Orzechowski (*duszpasterz*), <http://pl.wikipedia.org> [30.01.2012].

żenie Elżbiety stanowi jakby klucz, który otwiera nam wewnętrzną prawdę o Maryi (RM 19), prawdę o Jej odwiecznej obecności w tajemnicy Chrystusa, jako pełnej łaski. Równocześnie Maryja w sposób dyskretny, ale bezpośredni i skuteczny tę tajemnicę Chrystusa uobecniała – i wciąż nie przestaje uobecniać – ludziom (RM 19).

Janowy zapis godów weselnych w Kanie Galilejskiej (J 2,1-11) ukazuje w czytelny sposób rolę Maryi w uobecnianiu tajemnicy Chrystusa. W tym opisie początku znaków i objawienia chwały Zbawiciela wstawiennictwo Maryi, posłuszeństwo sług oraz wiara uczniów mają znaczenie zasadnicze (por. RM 21).

Lektura „Jasnogórskiej Ewangelii” o nowym wymiarze macierzyństwa Matki Chrystusa, Jej duchowym macierzyństwie, z racji pastoralnych wydaje się niezbędna w ewangelizacyjnym kontekście pielgrzymki. Doświadczenie duszpastersko-pielgrzymkowe uczy, że społeczność pątnicza składa się z uczestników o zróżnicowanych postawach duchowych, niekiedy dość wyjątkowych, ale mogą być pątnicy z niedojrzałymi religijnie motywami swej wędrówki, naznaczonymi głównie troską o sprawy związane z doczesną egzystencją. Maryja, stając pomiędzy Synem a ludźmi w sytuacji ich niedostatków i cierpień, pełni posługę ewangelizacyjną. „*Jako Matka równocześnie chce, aby objawiła się mesjańska moc Jej Syna, żeby mogli doświadczyć Jego mocy*” (RM 21). Istotny element tego macierzyńskiego wstawiennictwa Maryi wyrażają słowa skierowane do sług: „*Zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie*” (J 2,5). Ponadto, odwoływanie się do teologicznych aspektów wydarzenia z Kany Galilejskiej pozwala wprowadzić uczestników w sens spotkania z Maryją poprzez Jasnogórski Wizerunek, spotkania przeżywanego jako rzeczywistość zbawcza. Dokonuje się „podnoszenie umysłu” od świętego wizerunku do biblijnego wizerunku Maryi z Nazaretu. Natomiast samo pogłębienie biblijnego obrazu Błogosławionej Dziewicy następuje w ciągu kolejnych dni wędrówki⁵⁹.

Pielgrzymi wiele czasu poświęcają na słuchanie słów Syna Maryi. Księgę Pielgrzymów – Pismo Święte, które On wypełnia, czyta się nie tylko podczas liturgii. Jest ono przedmiotem wspólnej refleksji także poza liturgią. Słowo Boże staje się skuteczne, gdy się go słucha tak, że razem z Maryją zostaje się objętym Jezusowym: „*Błogosławieni, którzy słuchają Słowa Bożego i wypełniają je*” (Mk 11,28). Uczestnicy pielgrzymki doświadczają szczególnej skuteczności Bożego Słowa, spełnia się bowiem wtedy zapewnienie Chrystusa: „*gdzie są dwaj albo trzej zgromadzeni w imię moje, tam jestem pośród nich*” (Mt 18,20). Staje się więc ono podstawą narodzin tego wyjątkowego braterstwa pielgrzymów, którego zewnętrznym wyrazem pozostaje wzajemne tytułowanie się bratem i siostrą.

⁵⁹ Z.S. Jabłoński, *Pielgrzymowanie z Maryją*, „Ateneum Kapłańskie” 80(1988) z. 1(476), s. 65-76.

Powiedziano o Maryi pielgrzymującej: „*błogosławiona, któraś uwierzyła*”. Uczestnikami tego błogosławieństwa stają się także pielgrzymi. Towarzyszy im bowiem błogosławieństwo żegnających ich członków rodzin, którzy zastępują ich w trudach codziennych. Pielgrzymi doświadczają też błogosławieństwa na trasie wędrówki poprzez różnorodne formy życzliwości i gościnności przyjmujących. W dużej mierze zależą one od ich wiary, jakości ich świadectwa o wymiarze ewangelizacyjnym, wyrażanego gotowością służby podczas drogi, na wzór Maryi w domu Elżbiety. Zresztą, jakość błogosławieństwa otrzymywanego od spotkanych ludzi pozostaje uwarunkowana wzajemnym błogosławieństwem samych pielgrzymujących: na ile czują się błogosławionymi, tzn. wybranymi przez Boga. Wynikający stąd wzajemny szacunek jednoczy ich i wprowadza w komuniję z sobą i w komuniję z Chrystusem, źródłem wzajemnego braterstwa.

Doświadczanie obecności Zbawiciela w braciach, czyli wiary czynnej przez miłość, należy do istotnych przeżyć pielgrzymkowych. Staje się po prostu świadectwem uczestników, które jest jednym ze znaczących elementów ewangelizacji.

Pielgrzymi utrwalają coraz bardziej więź z Kościołem. Słuchają Słowa Bożego, odpowiadają na nie modlitwą i pieśnią, uczestniczą w Eucharystii, poprzez którą otwierają się na sakramentalną obecność Chrystusa. W tym wszystkim, a zwłaszcza w Eucharystii uczestniczy Maryja. Przypomniał o tym Jan Paweł II podczas III pielgrzymki do Polski w 1987 roku: „*Rzec można, iż „polska droga” do Eucharystii prowadzi przez Maryję. (...) W Eucharystii jest stale z nami obecny Chrystus, który stał się człowiekiem za sprawą Ducha Świętego i narodził się z Maryi Dziewicy. On też jak gdyby przedłużając tajemnicę swego wcielenia do końca czasów, buduje Kościół jako swoje Ciało. (...) Można więc z kolei powiedzieć: nasze rodzime doświadczenie Eucharystii skierowuje nas równocześnie do Maryi. (...) Bogurodzica (...) w sposób szczególny i wyjątkowy uczestniczy w tym „budowaniu” Kościoła od samych podstaw przez Eucharystię*”⁶⁰. Powyższy fragment przesłania wydaje się być niezwykle ważny dla tych, którzy pielgrzymują z Maryją i jak Maryja. Papież nawiązuje tu bowiem do nauki II Soboru Watykańskiego oraz do adhortacji Pawła VI *Marialis cultus*, podkreślających niezbędność drogi *per Jesum ad Mariam* dla prawdziwej pobożności maryjnej, która służy odnawianiu świadomości odkupienia w życiu wiernych (por. RM 27 i 30)⁶¹.

⁶⁰ Jan Paweł II, *Polska droga do Eucharystii prowadzi przez Maryję*, w: *Jasnogórska Bogurodzica w wypowiedziach błogosławionego Jana Pawła II*, red. Z.S. Jabłoński, t. 1, Jasna Góra-Częstochowa 2011 s. 206.

⁶¹ J. Buxakowski, *Ku teologicznemu pogłębieniu wątków maryjnych kultu Eucharystii*, „*Aetneum Kapłańskie*” 80(1988) z. 3(475), s. 437-443.

Wspólnie przeżywana podczas pielgrzymki Eucharystia stanowi najistotniejszy przejaw ewangelizacji, wprowadzania pielgrzymów we współzycie z Bogiem i Kościołem. Sprawowana w grupach, stanowi okazję do świadomego i czynnego ich udziału w tajemnicy Chrystusowej Ofiary poprzez ofiarowanie siebie samych utrudzonych marszem, upałem lub deszczem w czasie pielgrzymiej drogi. Funkcję kapłańską płynącą z chrztu, pełnią m.in. uczestnicy jako komentatorzy wprowadzający w lekturę biblijną, lektorzy, zanosząc wezwania modlitewne w ramach modlitwy wiernych, wypowiadając je często spontanicznie.

Innych przeżyć dostarcza eucharystyczna koncelebracja, często w grupie wielotysięcznej, z udziałem kilkudziesięciu kapłanów, pod przewodnictwem biskupa. Wówczas Kościół uzyskuje swoją widzialność. Celebrowana podczas pielgrzymki Eucharystia jawi się w sposób bardziej wyraźny jako sakrament paschalny, przypomina moment jej ustanowienia przez Chrystusa u progu zbawczego przejścia przez mękę i śmierć ku zmartwychwstaniu. Eucharystia stanowić więc winna szczyt wewnętrznego, duchowego pielgrzymowania Ludu Bożego, Kościoła, którego istotny charakter pielgrzymowania jest wewnętrzny. Jest to pielgrzymowanie przez wiarę, Mocą Pana Zmartwychwstałego (RM 25). Fakt ten sprawia, że pielgrzymka staje się itinerarium paschalnym, w którym pielgrzym, podejmując trud nawrócenia, na nowo się odradza. Pielgrzym wie, że staje się w tym momencie wstępowaniem ku Ojcu Niebieskiemu przez Chrystusa w Duchu Świętym. Stąd można stwierdzić, że antropologiczno-socjologiczny fenomen pielgrzymowania nabiera tu właściwych religijnych znaczeń.

Maryję, obecną w centrum zmagania o wierność Chrystusowi, przywołują także pielgrzymi w modlitwie Godzinek: „*Przybądź nam, miłościwa Pani, ku pomocy i wyrwij nas z potężnych nieprzyjaciół mocy*”. Modląc się godzinkowymi tekstami biblijnymi, kontemplują Jej obecność w dziejach zbawienia, upostaciowioną w bohaterkach wiary, mężnych niewiastach Izraela, które zapowiadały udział Maryi w ostatecznym, zbawczym zwycięstwie Jej Syna nad złem. Modlitwa Godzinek, zgodnie z ich strukturą, odpowiadającą modlitwie Liturgii Godzin, staje się bardziej owocna dla uczestników, gdy poszczególne godziny tego maryjnego oficjum są poprzedzone wprowadzeniami wyjaśniającymi kontekst biblijny przywoływanych osób i zdarzeń⁶².

Godzinki są modlitwą zbudowaną na kanwie starotestamentalnych dziejów zbawienia, Różaniec jest modlitwą ewangeliczną. Z Ewangelii płyną wypowiedane w nim główne tematy, odnoszące się do tajemnicy wcielenia i odkupienia. Różaniec jest więc modlitwą, która w pełni posiada znamię chrystocentryczne.

⁶² Por. A. Tronina, *Zawitaj Pani Świata. Obrazy i symbole biblijne w Godzinkach*, Niepokalanów 1995.

Jest to modlitwa-kontemplacja Chrystusa i Maryi obecnej w Jego zbawczych tajemnicach, a także w tajemnicy Kościoła⁶³.

Podobnie modlitwa *Anioł Pański* odnawia w pielgrzymach świadomość odkupienia, skłaniając do przypomnienia tajemnicy paschalnej, albowiem poznawszy wcielenie Syna Bożego, proszą, aby przez Jego mękę i krzyż zostali doprowadzeni do chwały zmartwychwstania (MC 41). Jej liturgiczny rytm w inny sposób służy uświęceniu różnych pór dnia⁶⁴.

Trzeba, aby pielgrzymi powitani u podnóża Jasnej Góry, a następnie od dawszy cześć miejscu świętemu padnięciem na kolana lub praktyką pokutną leżenia krzyżem na ziemi – przeżyli doświadczenie swego współdziałania przez odbyty i spełniony akt pielgrzymki w zbawczej mocy Chrystusowego odkupienia. Z tego doświadczenia wyrasta radość pielgrzymów u celu ich pątniczej drogi, jak zresztą i cała szczególna atmosfera wspólnego świętowania jasno-górskiego. Świętowanie to ma oprawę współbrzmiającą z aktualnym świętem tu przeżywanym, z aktualnymi intencjami i motywami gromadzącymi pielgrzymie rzesze na Jasnej Górze.

MARYJA WZOREM DLA EWANGELIZUJĄCYCH

Pielgrzymowanie z Maryją w perspektywie prowadzonej ewangelizacji służy także spontanicznemu formowaniu ewangelizatorów. Maryja, wypełniając środowisko ewangelizacyjne, wzorczo ewangelizuje.

Przypomniał o tym Jan Paweł II w czasie rozważania na *Anioł Pański* w Watykanie: „*Maryja jest wzorem ewangelizacji. Jest najwyższym wzorem każdej ewangelizacji. Otrzymała bowiem wyjątkowy przywilej: jako Matka Boża poczęła, nosiła w swoim łonie i wydała na świat Boskiego Odkupiciela*”⁶⁵. W życiu Maryi widzimy również wydarzenia, w których widoczne jest pragnienie przekazywania Chrystusa innym ludziom. I tak, po zwiastowaniu, natchniona przez Ducha Świętego, z Synem wcielonym z pośpiechem podąża do domu Zachariasza i Elżbiety. Niesie ze sobą dobrą nowinę, że Bóg króluje, jest Panem dziejów świata i każdego człowieka. Przynosi zapowiedź pokoju,

⁶³ Jan Paweł II, *List Apostolski „Rosarium Virginis Mariae”*, w: *Światło tajemnic różańcowych w nauczaniu Jana Pawła II. Ogólnopolskie Sympozjum Mariologiczno-Maryjne Jasna Góra 16-17 stycznia 2003 roku*, red. Z.S. Jabłoński, Jasna Góra-Częstochowa 2003, s. 13-18.

⁶⁴ Jan Paweł II, *Modlitwa Anioł Pański odślania nam swoją głębię eucharystyczną*, Wrocław, 1.06.1997, <http://voxdomini.com.pl/modlitwy/angelus2.html> [6.12.2011].

⁶⁵ Jan Paweł II, *Maryja niedościgniony wzór ewangelizacji*, w: *Anioł Pański z Papieżem Janem Pawłem II*, t. 4., 23 października 1988 – 20 października 1991, red. S. Dziwisz i inni, Libreria Editrice Vaticana 1992, s. 246.

szczęścia i zbawienia. Można więc stwierdzić, że Maryja jest pierwszą głosicielką Ewangelii wcielenia i odkupienia⁶⁶.

Święty Łukasz, autor opisu dzieciństwa Jezusa Chrystusa, przedstawia Maryję w Betlejem, ukazującą z radością Dziecię pasterzom i mędrcom. W tym goście Maryi widoczna jest nie tylko zwykła macierzyńska uprzejmość. Tym samym pokazuje, że to Dziecię jest Jej dane tylko dlatego, by mogło być dla wszystkich. Ukazuje Je, ofiaruje i daje. Jezus jest Jej darem dla ludzkości, ponieważ został Jej dany, by mógł być ofiarowany ludziom⁶⁷. „*Zanim Jezus sam zaczął mówić o sobie i o swojej misji, powie o Nim Maryja. Mówiła tym, którzy przybywali do Dzieciątka pełni podziwu i zdumienia dla tego wszystkiego, co Bóg uczynił dla zbawienia Izraela i całej ludzkości. Od Epifanii aż do Pięćdziesiątnicy Maryja daje Jezusa ludzkości*”⁶⁸. Przeglądając się postaci Maryi w Ewangelii, zauważamy, że „*zachowywała Ona wszystkie te wspomnienia w swoim sercu*” (Łk 2,19). Możemy więc powiedzieć, że Maryja jest Tą, która rozmyśla nad wszystkim, co dotyczy Jej Syna, aby bardziej i głębiej Go poznać, by bardziej i pełniej być z Nim zjednoczoną. Jednocześnie Maryja, rozważając te wszystkie wspomnienia, przekazuje je innym. To Ona podała nam Dobrą Nowinę o zbawieniu w początkach jej realizacji w świecie. Dzięki Niej znamy okoliczności wcielenia Syna Bożego. „*Ona – powie Jan Paweł II – pragnie ofiarować wszystkie te wspomnienia, które, jak pisze Ewangelista, chowała wiernie w swym sercu i które jak wiecie odnoszą się do Chrystusa, na którego spotkanie Matka Boga nas prowadzi*”⁶⁹.

Sobór Watykański II stwierdza, że „*w życiu publicznym Jezusa Matka Jego pojawia się znamienne, i to na początku, gdy na godach weselnych w Kanie Galilejskiej litością przejęta spowodowała swym wstawiennictwem początek znaków Jezusa Mesjasza*” (KK 58). Interwencja Maryi, która była przyczyną pierwszego cudu Jezusa, równocześnie była przyczyną wiary uczniów: „*uwierzyli w Niego*” (J 2,11). Jednocześnie słowa Maryi wypowiedziane do uczniów: „*Zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie*” (J 2,5), stanowią orędzie skierowane do wszystkich wierzących.

Jan Paweł II w swoich przemówieniach i rozważaniach niejednokrotnie powracał do słów Maryi wypowiedzianych w Kanie Galilejskiej: „*Najświętsza Dziewica – powie w czasie niedzielnego rozważania – nie przestaje powtarzać*

⁶⁶ G.M. Medica, *Maryja – żywa Ewangelia Chrystusa*, Niepokalanów 1993, s. 58.

⁶⁷ *Tamże*, s. 64.

⁶⁸ Jan Paweł II, *Matka Syna Bożego*, w: *Anioł Pański... dz.cyt.*, t. 2, 1 listopada 1981 – 20 października 1985, red. S. Dziwisz i inni, Libreria Editrice Vaticana 1986, s. 293.

⁶⁹ Jan Paweł II, *Świętość najgłębszym wymiarem misyjności Kościoła*, w: *Anioł Pański... dz.cyt.*, t. 1, 22 października 1978 – 25 października 1981, red. S. Dziwisz i inni, Libreria Editrice Vaticana 1982, s. 215.

każdemu z nas, swoich synów i córek tego, co powiedziała w Kanie, a co można nazwać Jej duchowym testamentem. Są to bowiem ostatnie słowa Matki Najświętszej przekazane przez Ewangelistę. Przyjmijmy je i zachowajmy w sercu⁷⁰. Innym razem papież stwierdził: „Nie możemy w pełni przyjąć Najświętszej Panny jako Matki, jeżeli nie jesteśmy posłuszni Jej słowom wskazującym na Jezusa jako Mistrza Prawdy, której należy słuchać i iść za Nią. «Zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie». Te słowa Maryja powtarza stale, gdy ma swego Syna na ręku lub wskazuje Go spojrzeniem⁷¹».

Maryja, która towarzyszyła Jezusowi w Jego misji, jednocześnie postępowała na drodze wiary, nadziei i miłości oraz pełnego poddania siebie samej woli Ojca. Najbardziej heroiczny wyraz nabrało to u stóp krzyża, gdzie z postanowienia Bożego, współcierpiała głęboko ze swoim Synem. Również i w tej postawie Maryi stojącej pod krzyżem zawarte jest orędzie. Jest to głoszenie wiary i nadziei, że Chrystus jest Zbawicielem. Głoszenie miłości oddania, współuczestniczenia w Jego męce dla zbawienia całej ludzkości. „Nigdy, nawet wtedy, gdy stała pod krzyżem – powiedział Jan Paweł II – Maryja nie przedstawiała wierzyć w spełnienie Bożych obietnic. Z tej racji Maryja jest dla wszystkich uczniów wzorem w naśladowaniu Pana Jezusa. Z niezachwianą wiarą, nadzieją i miłością⁷²». Maryja obecna jest również wśród uczniów zgromadzonych w Wieczerniku. Razem z nimi rozważa dzieła i nauki Jezusa aż do ostatniego polecenia, by oczekiwać Pocieszyciela. Jednocześnie „błaga w swych modlitwach o dar Ducha, który podczas Zwiastowania już Ją zacienił (KK 59). W ten sposób Maryja głosi, że Chrystus jest dawcą Ducha Świętego⁷³».

Jan Paweł II nazwał Maryję nie tylko Gwiazdą Ewangelizacji, ale wprost Głosicielką Ewangelii i Ewangelizatorką. Maryja rzeczywiście przyciąga ludzi do Chrystusa na różne sposoby, m.in. poprzez rozsiane w świecie liczne sanktuaria maryjne, będące żywymi pomnikami wiary poszczególnych narodów. Wielu ludzi pociągniętych przykładem dobroci Maryi oraz dokonanymi za Jej wstawiennictwem nadzwyczajnymi łaskami odnalazło Chrystusa jako Pana swego życia. Zdaniem papieża „zwłaszcza ubodzy, cierpiący na duszy, przeżywający trudności w relacjach z bliskimi, pozbawieni dóbr materialnych, znajdując u Matki Bożej ucieczkę i ukojenie, odkrywają, że prawdziwym bogactwem jest dla wszystkich łaska nawrócenia i naśladowania Chrystusa⁷⁴».

⁷⁰ Jan Paweł II, *Duchowy testament Maryi, Anioł Pański...*, dz.cyt., t. 2, s. 215.

⁷¹ Jan Paweł II, *Ona jest Matką i doskonałym wzorem chrześcijanina*, w: *Maryja Matka Zawierzenia*, Częstochowa 1989, s. 105.

⁷² Jan Paweł II, *Z Maryją pod krzyżem Jej Syna, Anioł Pański...* dz.cyt., t. 4, s. 206.

⁷³ G.M. Medica, dz.cyt., s. 70.

⁷⁴ Jan Paweł II, „Oto Matka Twoja”. Audyencja generalna, 7.05.1997 r., *Anioł Pański...* dz.cyt., t. 4, s. 259.

Maryja, jako pierwsza przyjęła Ewangelię i jako pierwsza stała się jej Głosicielką (por: Łk 1,39-45). W przekonaniu Jana Pawła II Maryja niesie pokoleniom wszystkich epok orędzie z Kany Galilejskiej: „*Zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie*” (J 2,5). Potwierdzone wielokrotnie w dziejach Kościoła ewangelizacyjne oddziaływanie Jej Osoby, wypływa zdaniem Jana Pawła II z faktu, że Maryja jest Ewangelią głęboko przeżyta i realizowaną do tego stopnia, że bez Maryi Ewangelia stała by się bezcielesną i bezkształtną oraz przemieniłaby się w ideologię, w duchowy racjonalizm. Dlatego papież wzywa, aby w posłudze nowej ewangelizacji ukazywać Maryję jako „*najwyższe i najpełniejsze wypełnienie chrześcijańskiego orędzia, najbardziej inspirujący model działania*”⁷⁵.

Wkład Maryi w dzieło ewangelizacji uprawnia Ją do zajmowania miejsca przed ewangelistami i apostołami. Oni bowiem byli tylko świadkami Jezusa, a Maryja jest Jego Matką. Oni pozostawali niejako na zewnątrz Jego zbawczych misterii, Ona została wprowadzona do samego wnętrza zbawczych tajemnic Chrystusa. Oni opowiadali, co widzieli i usłyszeli, Ona mówi również o tym, co się w Niej dokonało⁷⁶.

Według Jana Pawła II Maryja, która sama jest wierząca, w pełnym tego słowa znaczeniu jest matką wierzących i doskonałą nauczycielką wiary dla pielgrzymującego ludu. W poszczególnych etapach Jej życia (Nazaret, Betlejem, Egipt, ponownie Nazaret, Jerozolima, Golgota, Wieczernik) odbijają się różne momenty drogi wiary ludzi wierzących. Zdaniem błogosławionego papieża historia życia Maryi potwierdza, że nie jest łatwe wspinanie się na szczyt dojrzałości chrześcijańskiej – świętości oraz postępowanie drogami Ewangelii. Stąd też cenne jest towarzyszenie Maryi na drogach ludzkich poszukiwań głębszej wiary, o czym świadczą liczne sanktuaria Jej poświęcone w świecie. Nabożeństwo do Matki Bożej staje się dla wielu wiernych „*pożyczką autentycznego życia chrześcijańskiego, doświadczenia Kościoła jako sakramentu zbawienia, mocnych postanowień odnowy życia*”⁷⁷.

Słowa i przykład życia Maryi stanowią nadzwyczajną szkołę życia, w której formują się duchowni i świeccy ewangelizatorzy. „*Maryja nieustannie przygotowuje ich do misji przez trwałą modlitwę do Ojca, przez przywiązanie do Syna, przez swoją otwartość na natchnienia Ducha*”⁷⁸. Dlatego też Maryję jako

⁷⁵ Jan Paweł II, *Przesłanie do uczestników Międzynarodowych Kongresów: Mariologicznego i Maryjnego w Huelva*, ęL'Osservatore Romano, wyd. pol. 14(1993) nr 1, s. 11.

⁷⁶ Por. Jan Paweł II, *Maryja – niedościgły wzór ewangelizacji*, Ferrara, 23.09.1990 r., w: *Jan Paweł II o Matce Bożej 1978-1998*, t. 5, *Homilie i przemówienia*, red. A. Szostek, Warszawa 1998, s. 326.

⁷⁷ Cyt. za: W. Taraska, *Sanktuarium maryjne. Teologia i duszpasterstwo w świetle nauczania papieża Jana Pawła II*, Lublin 2007, mps, s. 59.

⁷⁸ Jan Paweł II, *Matka Kościoła uczy nas apostołstwa. Homilia w czasie Liturgii Godzin na placu Forum, Zadar, 9.06.2003 r.*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 24(2003) nr 10, s. 21.

wzór powinni mieć przed oczyma wszyscy posługujący w Kościele, a zwłaszcza w sanktuarium.

Pierwszym i podstawowym Głosicielem Ewangelii był Jezus Chrystus (EN 7). Po swoim zmartwychwstaniu powierzył On misję głoszenia Dobrej Nowiny apostołom (Mt 28,19; Mr 16,16). Maryja, Matka Jezusa, jako pierwsza uwierzyła w Boską godność swojego Syna i ze względu na tę wiarę, została nazwana Błogosławioną (por: Łk 1,45). Jej całe życie było drogą i pielgrzymowaniem wiary w Chrystusa, w której kiedyś przodowała uczniom Jezusa, a dzisiaj całemu Kościołowi (RM 6; 26). Według Jana Pawła II Maryja jest obecna wszędzie tam, gdzie Kościół prowadzi działalność misyjną „*Każdy zaś lud, biorąc Maryję za Matkę, wzbogaca Jej kult i nabożeństwo do Niej, nadając Jej nowe tytuły i znajdując nowe formy wyrazu owego kultu, dostosowane do swoich potrzeb i zgodne z własnym duchem religijnym. Wiele z tych wspólnot chrześcijańskich, wyrosłych jako owoc ewangelizacyjnego dzieła Kościoła, znalazło w synowskiej miłości do Matki Jezusa oparcie i siłę do wytrwania w wierze w chwilach ciężkich prób i prześladowań*”⁷⁹.

Tradycja Kościoła nazywa Maryję Gwiazdą Zaranną, która poprzedziła świt i Słońce Sprawiedliwości – Jezusa Chrystusa. W przekonaniu Jana Pawła II ta uprzedzająca misja Maryi miała miejsce nie tylko w dziejach ludzkości, ale powtarza się w osobistej historii każdego, kto przyjmuje w świętości i wierze Odwieczne Słowo – Syna Bożego. Maryja jest podmiotem ewangelizacji, ponieważ jest światłem wskazującym drogę wśród burz i zamętów tego świata, która rozprasza mroki niewiedzy, wyprowadza z błędu i prowadzi ku Chrystusowi jako najwyższej Prawdzie. Maryja, na wzór Gwiazdy Betlejemskiej prowadzi wszystkich do Chrystusa, który jest w stanie „*wyzwolić człowieka od śmierci i grzechu oraz uczynić go dzieckiem Boga i uczestnikiem Jego Bóstwa*”⁸⁰. Stąd, szczególnie w sanktuariach maryjnych, powinny być realizowane życzenia papieża Pawła VI: „*Niech Ona przyświeca jako Gwiazda stale odnawianej ewangelizacji, którą Kościół, posłuszny nakazowi swego Pana winien podejmować i prowadzić, zwłaszcza w tych zaiste trudnych ale też pełnych nadziei czasach*” (EN 82).

W encyklice *Redemptoris Mater* Jan Paweł II stwierdza, że wiara Maryi „*udziela się jednocześnie drogą poznania i drogą serca. Zdobywa się ją lub odzyskuje nieustannie poprzez modlitwę*” (RM 28). Pielgrzymka, której towarzyszą różne doświadczenia i modlitwy, sprzyja zjednoczeniu z Chrystusem i Kościołem drogą poznania i serca. Emocjonalnych przeżyć pielgrzymów nie można lekceważyć!

⁷⁹ Jan Paweł II, *Obecność Maryi w powszechnej misji Kościoła. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny*, 22.05.1988 r., w: *Jan Paweł II o Matce Bożej 1978-1998*, t. 3, *Homilie i przemówienia*, red. A. Szostek, Warszawa 1998, s. 46

⁸⁰ Jan Paweł II, *Matka Syna Bożego, Anioł Pański*, 6.01.1998 r., w: *Tamże*, t. 5, s. 223.

WYMIAR POKUTNY

Pielgrzymka podobna jest do „drogi nawrócenia”. Idąc do sanktuarium, pielgrzym przebywa drogę od uświadomienia sobie własnego grzechu i wędzów narzucanych mu przez rzeczy złudne i bezużyteczne do osiągnięcia wewnętrznej wolności i do głębokiego zrozumienia znaczenia życia. Pielgrzymka podjęta w tym duchu niesie moc uświęcenia, wewnętrznej odnowy, metanoi, odkrycia i doświadczenia Niewidzialnego. Jest to w pewnym znaczeniu autoewangelizacja⁸¹.

Trud związany z wędrowaniem, jak również uciążliwe warunki bytowania, ułatwiają metanoi uczestnikom. Doświadczenie obecności Chrystusa należy do jednego z istotnych przeżyć pielgrzymkowych, zaowocuje w niepowtarzalnej atmosferze pielgrzymki, w wytrwałości, w codziennym przewyżnianiu siebie, w cierpliwości potrzebnej do zdobycia własnej duszy (por. Łk 21,19), a także w uprzejmości, dobroci i wspałości (Gal 5,22).

Niektórzy pielgrzymi podejmują indywidualnie specjalne praktyki pokutne, m.in. nie tylko rezygnują z używek (kawa, papierosy), ale decydują się na surowy post, m.in. ograniczają do jednorazowego spożywania posiłków. Do wyjątków należy pielgrzymowanie o chlebie i wodzie⁸².

Pielgrzymi korzystają również z sakramentu pokuty w czasie wędrowania lub na postojach. Niepowtarzalna sytuacja pozwala penitentom na dłuższe rozmowy w czasie marszu ze spowiednikami⁸³. W pielgrzymce mają również miejsce nabożeństwa pokutne, a niezależnie od tego, każdy dzień marszu kończy się wspólnym rachunkiem sumienia, co nie pozostaje bez wpływu na kształtowanie świadomości moralnej uczestników⁸⁴.

Duszpasterstwo prowadzone w grupach pielgrzymkowych każe dostrzegać przede wszystkim pojedynczego człowieka. Czasem bowiem zagubiony pielgrzym poszukuje kontaktu indywidualnego i niekoniecznie w ramach sakramentu pokuty. Niekiedy tylko takie oddziaływanie okazjonalne, a jednak personalne jest w stanie uwolnić człowieka od nieprawidłowości psychicznych i wprowadzić go na drogę prawidłowego rozwoju osobowości, by dopiero w ten sposób ułatwić mu odkrycie lub pogłębienie życia religijnego.

⁸¹ J. Ablewicz, *Pielgrzymka jako znak święty*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 9(1983), s. 13.

⁸² Autor spotykał w Pieszej Pielgrzymce Warszawskiej młodych pielgrzymów, wędrujących o chlebie i wodzie.

⁸³ Z.S. Jabłoński, *Pellegrini a Jasna Góra: ipotesi pastorale per la nuova evangelizzazione*, Sacra Doctrina. Sull'evoluzione. Due posizioni a confronto 43(1998) nr 5, s. 152 n.

⁸⁴ E. Wilk, *Maryjo Jasnogórska, bądź natchnieniem polskich sumień*, w: *Pątniczym szlakiem Orlich Gniazd*, red. Z.S. Jabłoński, Jasna Góra-Częstochowa 1993, s. 78-81; G. Reyman, *Dekalogiem znaczone pielgrzymka*, *Tamże*, s. 85-91.

Współcześnie, wśród różnych metod duszpasterskich, coraz większego znaczenia nabiera poradnictwo indywidualne i rozmowa duszpasterska, która, w różnym zakresie, ma wymiar ewangelizacyjny. Wobec nie zawsze wystarczającej liczby duszpasterzy uczestniczących w grupach pielgrzymkowych, wskazane byłoby zaangażowanie w formie wolontariatu lub nawet na etacie dojrzałych duchowo świeckich⁸⁵.

Pielgrzymi, trwając z Maryją na modlitwie, doświadczają zmagania się ze złem we własnym sercu i sumieniu, pokory własnego zmęczenia i obdarowywania pomocą współbraci o słabszej kondycji fizycznej i duchowej. Wołają do Maryi: módl się za nami grzesznymi teraz! Wstawiennictwu Maryi, Matki pojednania, polecają pielgrzymi ludzie trwających w postawie sprzeciwu wobec Chrystusa. Świętą Maryję, błogosławioną między niewiastami, błagają o świętość, która jest powołaniem każdego chrześcijanina. Uczą się równocześnie radować bardziej z Bożego wybrania, niż smuć z powodu własnych grzechów i dlatego, mimo doświadczanej słabości, stają się zdolni do radości i nadziei⁸⁶.

Dla niektórych pielgrzymów, przybywających różnymi środkami lokomocji, pobyt w sanktuarium stanowi sprzyjającą okazję, czasem zaplanowaną, do skorzystania z sakramentu pokuty⁸⁷. Pielgrzymowanie, zarówno w przeszłości, jak i w naszych czasach, było i jest rozumiane jako czyn pokutny, naznaczony trudem. Ponadto, jeśli pielgrzymka jest autentycznym przeżyciem religijnym, to wierny powraca z sanktuarium do swojego domu z postanowieniem „przemiany życia”, ukierunkowania go zdecydowanie na Boga i nadania mu wyraźnie perspektywy transcendentnej⁸⁸.

W kontekście przybliżania wymiaru pokutnego pielgrzymki przywołajmy przykładowo niektóre z rytów pątniczych. Do takich należy swoisty obrzęd tzw. „Górki Przeprosnej” na trasie Pieszej Warszawskiej Pielgrzymki, który na różnych szlakach pielgrzymek nosi odmienne nazwy. Piesza Pielgrzymka Krakowska posiada swoją „Górkę Pojednania” zlokalizowaną w bezpośrednim sąsiedztwie ruin zamku w Olsztynie, inne pielgrzymki mają również tzw. „Źródła Pojednania”. W większości pielgrzymek ryt ten naznaczony jest specjalnym nabożeństwem pokutnym, nie brakuje też modyfikowania go w zależności od wiodącego tematu roku⁸⁹.

⁸⁵ Por. R. Kamiński, A. Tomkiewicz, *Rozmowa duszpasterska i jej uwarunkowania psychologiczne*, „Rocznik Teologiczno-Kanoniczny” 33(1986) z. 6, s. 117.

⁸⁶ Por. *Orientamenti e proposte per la celebrazione dell'anno Mariano*, „Notitiae” 23(1987) nr 251, z. 6, s. 61; S. De Fiore, *Maria presenza viva nel popolo di Dio*, Roma 1980, s. 226.

⁸⁷ Por. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, Poznań 2003, s. 267.

⁸⁸ *Pielgrzymka Wielkiego Jubileuszu*, nr 40.

⁸⁹ Z.S. Jabłoński, *Polskimi szlakami do domu Boga Ojca (XIX Pastoralne Spotkanie Przewodników Pieszych Pielgrzymek)*, JG 17(1999) nr 12(194), s. 15.

Powyższa praktyka pokutna pojednania rodzi się z przekonania, że pielgrzym wchodzi w bardziej intensywną przestrzeń promieniowania świętości sanktuarium. Ten krąg niejako znaczy w pielgrzymkach zmierzających na Jasną Górę widok wieży jasnogórskiej na horyzoncie. Nastawieniu pielgrzyma na maksymalne doświadczenie świętości towarzyszy przypomnienie biblijnego przesłania: „Jeśli więc przyniesiesz dar swój przed ołtarz i tam wspomnisz, że brat twój ma coś przeciw tobie, zostaw tam dar swój przed ołtarzem, a najpierw idź i pojednaj się z bratem swoim. Potem przyjdź i dar swój ofiaruj!” (Mt 5, 23-24). Dokonywane pojednanie nie ogranicza się tylko do współuczestników pielgrzymki, ale również obejmuje innych ludzi, z którymi niekiedy dzieło pielgrzyma uczyniona niesprawiedliwość.

Ten ewangelizacyjny obrzęd pojednania wskazuje na jeden z przejawów wspólnotowotwórczego wymiaru pielgrzymowania.

Inną formę przybrało jubileuszowe nabożeństwo pojednania, odprawione przez XXIV Pielgrzymkę Skałeczną z Krakowa w farze w Pilicy w 2000 roku, gdzie na planszach złożonych na ołtarzu uczestnicy składali autografy jako znak duchowego pojednania i przebaczenia bliźnim, wobec których w jakimś stopniu kiedykolwiek czuli się dłużni⁹⁰.

W 1999 roku w Pieszej Pielgrzymce z Lublina ubogacono oryginalnym elementem nabożeństwo pokutne, połączone z indywidualnym wyznaniem grzechów. Mianowicie w Czarncy – miejscu spoczynku hetmana Stefana Czarnieckiego, bohatera narodowego (1599-1665) – pielgrzymi wzniesli jubileuszową bramę. Przed nią wrzucali do płonącego ogniska kartki z zapisem swoich wad i grzechów, natomiast po jej przekroczeniu do specjalnej urny składali jubileuszowe postanowienia. Nabożeństwu przewodniczył przybyły metropolita lubelski ks. abp Józef Życiński⁹¹.

PIELGRZYMKI DUCHOWE

Piese pielgrzymki stają się również środowiskami ewoluującymi w duchowym pielgrzymowaniu.

Specyficzny fenomen (związany z rozwojem technik medialnych) stanowią pielgrzymki duchowe, których uczestnicy najczęściej zaopatrywani pozostają w teksty rozważań medytacji i modlitw podejmowanych przez pielgrzymów z diecezji, będących w drodze do sanktuarium. Niektóre pielgrzymki diecezjal-

⁹⁰ Z.S. Jabłoński, *Jubileuszowe Spotkanie Przewodników Pieszych Pielgrzymek bez jubileuszowych toastów*, JG 18(2000) nr 12(206), s. 20.

⁹¹ *Tamże*, s. 21.

ne dla duchowych pielgrzymów zamieszczają w Internecie propozycje modlitw i medytacji⁹².

Pielgrzymki duchowe posiadają zróżnicowaną formę. Zasadniczo rozwinęły się po II wojnie światowej, a ich początki związane są z kościołem paulinów pw. Świętego Ducha w Warszawie. Pielgrzymi duchowi gromadzili się w tym kościele – i gromadzą – codziennie w czasie trwania pielgrzymki pieszej na Mszę świętą i modlitwę różańcową z rozważaniem tematu wiodącego w danym roku na pielgrzymce. W 2011 roku główne treści stanowiło nauczanie bł. Jana Pawła II.

W archidiecezji wrocławskiej pielgrzymi duchowi gromadzą się codziennie w czasie trwania pielgrzymki w kościołach parafialnych, zwłaszcza tych, z których wierni wyruszyli na szlak pielgrzymkowy. Pielgrzymi duchowi uczestniczą we Mszy świętej, modlitwie różańcowej oraz Apelu Jasnogórskim. W bieżącym roku, w duchowej pielgrzymce wrocławskiej wzięło udział ponad 3 tys. osób.

Niektórzy z uczestników duchowych pielgrzymek przybywają do Częstochowy w dniu przybycia swojej pielgrzymki do sanktuarium. Zwykle włączają się do niej na ostatnim etapie wędrówki i wspólnie uczestniczą w Eucharystii na Jasnej Górze, koncelebrowanej pod przewodnictwem biskupa diecezji. W bieżącym roku Mszy świętej koncelebrowanej dla wrocławskich pielgrzymów przewodniczył bp Andrzej Siemieniewski. Wspólna modlitwa, niejako tematycznie usystematyzowana, stanowi przejaw ewangelizacji⁹³.

PLAKATY W EWANGELIZACYJNEJ PRZESTRZENI PIELGRZYMKI

Właściwą im funkcję w ewangelizacji *ad extra* pielgrzymek pełnią plakaty-afisze. Korzystanie z nich stało się możliwe po zlikwidowaniu cenzury w 1990 roku. Organizatorzy diecezjalnych pielgrzymek pieszych nie natrafiają od tego czasu na specjalne trudności. W miarę upowszechniania grafiki komputerowej, lepszej technologii druku, afisze przekształcały się w wielobarwne plakaty⁹⁴.

W poszczególnych diecezjach nakład wydanych plakatów pozostaje zasadniczo uzależniony od liczby parafii i kościołów rektoralnych. Rozsyłane są i wywieszane przede wszystkim w gablotach przykościelnych. Przykładowo

⁹² *Warszawska Akademycka Pielgrzymka Metropolitarna, Pielgrzymka Duchowa. 14 sierpnia 2011*, <http://www.wapm.waw.pl> [11.11.2011].

⁹³ *Audycja „Poranny Gość” w Radiu Rodzina nt. Pielgrzymki (21 VI 2011) – rozmowa z ks. Tomaszem Płukarskim i Wiesławem „Kuzynem” Wowkiem*, http://www.pielgrzymka.pl/media/_o_nas.php [3.12.2011].

⁹⁴ W. Partyka, *Program rekolekcyjny w plastyce pielgrzymkowej*, w: *W duchu dziękczynienia. 25 lat Przemyskiej Pieszej Pielgrzymki na Jasną Górę 1981-2005*, Przemysł 2005, s. 190.

zauważmy: Wydział Duszpasterstwa Diecezji Tarnowskiej drukuje plakaty pielgrzymkowe w nakładzie ok. 1000-1500 egzemplarzy⁹⁵.

Kierownictwo niektórych pielgrzymek diecezjalnych ogłasza konkursy na plakaty pielgrzymkowe. Dla XXV Jubileuszowej Pieszej Pielgrzymki Tarnowskiej w 2007 roku wyróżniono 8 propozycji, w 2009 roku 11⁹⁶.

Zamieszczane na plakatach hasła w większości pielgrzymujących diecezji przypominają i nawiązują do tematu duszpasterskiego roku Kościoła w Polsce, często w kontekście maryjnej ikonografii⁹⁷. Maryjność plakatów najczęściej wyrażana jest hasłowo oraz ikonograficznie. Prezentowany jest Wizerunek Matki Bożej Jasnogórskiej, niekiedy stylizowany graficznie lub wieża jasnogórska.

Z plakatem ikonograficznym korespondują wydane przez większość diecezji pocztówki oraz znaczki pielgrzymkowe. Ta powtarzająca się ikonografia pełni znaczącą funkcję formacyjną, utrwała w świadomości pielgrzymów przesłanie ewangelizacyjne⁹⁸. Pocztówki, również kolorowe, wzbogacone są często Wizerunkiem Matki Bożej Jasnogórskiej, ewentualnie zdjęciami grup wędrujących pielgrzymów⁹⁹. Przesyłane z trasy przez pielgrzymów pozdrowienia we właściwy sobie sposób pełnią swoistą funkcję ewangelizacyjną wobec odbiorców. Większość pieszych pielgrzymek diecezjalnych wydaje kalendarze pielgrzymkowe z hasłem, niekiedy ze zdjęciami biskupów, duszpasterzy, przewodników grup oraz wędrujących.

Organizatorzy Pieszej Pielgrzymki Łowickiej w 2004 roku zdecydowali się na wydanie oryginalnych pocztówek z wydrukowanymi tekstami pozdrowień do rodziców, a nawet do parlamentarzystów, skierowane na adres marszałka Sejmu: „Szanowni Państwo Parlamentarzyści. Zdążając do Matki Bożej w Jubileuszowej V Pielgrzymce Młodzieżowej na Jasną Górę, modłę się i ofiaruję mój trud w intencji naszej Ojczyzny. Swoją ofiarą pragnę wesprzeć Parlamentarzystów w ich służbie dla dobra i rozwoju wolnej, sprawiedliwej i praworządnej Polski. Szczęść Boże!”¹⁰⁰.

⁹⁵ Informacja uzyskana od ks. Zbigniewa Szostaka, dyrektora Pieszej Pielgrzymki Tarnowskiej w czerwcu 2009 r.

⁹⁶ <http://www.ppt.lap.pl/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=86> (12.09.2009); <http://www.ppt.lap.pl/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=124> (12.09.2009)

⁹⁷ Por.: K. Maciaszek, *Programy duszpasterskie: pomoc, czy przeszkoda?*, „Ateneum Kapłańskie” 85(1993) t. 121, s. 75-78.

⁹⁸ Z.S. Jabłoński, *Pielgrzymka się niesie*, w: *25 lat narad pastoralnych księży kierowników pieszych pielgrzymek w Niepokalanowie 1980-2004*, Częstochowa 2004, s. 98

⁹⁹ Tenże, *Unoszeni Duchem Świętym*, w: *Tamże*, s. 92

¹⁰⁰ Tenże, *Jubileuszowe spotkanie przewodników pieszych pielgrzymek bez jubileuszowych toastów*, w: *Tamże*, s. 104.

Kolorowe koszulki, chusty licznych grup pielgrzymkowych bywają również znaczone hasłami pielgrzymki wraz z wydrukiem nazwy miasta diecezjalnego.

Afisz i plakaty stanowią źródło zasadniczych informacji, pełniąc tym samym funkcję ewangelizacyjną zarówno dla pielgrzymów, jak i towarzyszącym im jako obserwatorzy czy gospodarze. Informacje z afiszów pielgrzymkowych są również pożyteczne dla przygotowujących się na przyjęcie pielgrzymów czy katechizujących, gdyż stanowią okazję do przeprowadzenia katechezy na temat pielgrzymowania¹⁰¹.

Przesłania plakatu pielgrzymkowego nie można oddzielać od innych znaków ikonografii pielgrzymki, m.in. tzw. znaczków pielgrzymkowych, które otrzymuje pielgrzym przy okazji zapisu. Z zasady znaczek powieliło hasło i motyw graficzny plakatu. Przyjęcie znaczka stanowi jedną z okoliczności ewangelizacyjno-formacyjnych pielgrzymów, bowiem najczęściej pątnikom przed wyruszeniem pielgrzymki towarzyszą intencje indywidualne.

Mimo woli pielgrzymi z małymi znaczkami stają się dla siebie podmiotem ewangelizacji. Przypominają współpielgrzymom, że świadomie postanowili być pątnikami. Umieszczone na znaczkach hasła, będące tematem pielgrzymki, stanowią wyzwanie do refleksji, a równocześnie niosą pytanie, na ile zaproponowany temat organizuje przestrzeń duchową pielgrzymi. Najczęściej zawierają one również symbole dopełniające ten temat¹⁰².

Aktualizowanie haseł duszpasterskich Kościoła w Polsce w jasnogórskim ruchu pątniczym pełni niewątpliwie funkcję ewangelizacyjną nie tylko wobec wierzących. Chociaż nie jesteśmy w stanie ustalić zakresu ich oddziaływania, byłoby uproszczeniem minimalizowanie, a tym bardziej negowanie ich roli również poza obszarem wspólnoty wierzących. Plakatów pielgrzymkowych nie można zaliczyć do marketingowych materiałów reklamowych. Zarówno papież Paweł VI, jak i Jan Paweł II, a także Papieska Rada ds. Spraw Społecznego Przekazu podkreślają, że: „obecność w sferze środków przekazu, w tym także w reklamie, jest dla Kościoła dziś niezbędnym elementem ogólnej strategii duszpasterskiej”¹⁰³.

INTERNET W SŁUBIE PIELGRZYMKOWEJ EWANGELIZACJI

Współcześnie jednym z podstawowych źródeł informacji ewangelizacyjnej jest Internet. Większość pielgrzymek diecezjalnych posiada własne strony

¹⁰¹ [J. Pawlik], *Tematyka porad pastoralnych*, w: *Tamże*, s. 30.

¹⁰² Z.S. Jabłoński, *Pielgrzymki w pobożności ludowej*, w: *Liturgia i pobożność ludowa*, red. W. Nowak, Olsztyn 2003, s. 328; Z. Malacki, *WAPM – moje wyzwanie i fascynacja*, w: *Ku Jasnej Górze z WAPM*, Warszawa 1998, s. 30.

¹⁰³ Cyt. za: E. Skwarska, *Reklama społeczna w duszpasterstwie*, *Warszawskie Studia Pastoralne* 2009, nr 10, s. 90.

internetowe, inne korzystają z portali diecezjalnych. Pielgrzymi wykorzystują także do wzajemnych kontaktów portale społecznościowe, przede wszystkim Facebook.

Zawarte na stronach internetowych informacje nie ograniczają się do przekazu historii pielgrzymki, wskazań regulaminowych, poradnika pielgrzyma, aktualności, ale również przekazują treści pełniące funkcje ewangelizacyjne, chociażby przez przypomnienie hasła z lat poprzednich. W Internecie umieszczone są na bieżąco zdjęcia i filmy z trasy pielgrzymki oraz relacje z przeżyć uczestników. Często zamieszczane są homilie i konferencje wygłaszane w czasie marszu, przede wszystkim w formie dźwiękowej.

Internetowy portal Opoka.pl zawiera Wirtualną Mapę Pieszyc Pielgrzymek w Polsce, a także podstawowe informacje o ponad 60 pieszych pielgrzymkach, nie tylko diecezjalnych, podążających na Jasną Górę¹⁰⁴.

Inną funkcję ewangelizacyjną pełnią transmisje telewizyjne, a przede wszystkim radiowe z trasy pieszych pielgrzymek, informujące o podejmowanej tematyce ewangelizacyjnej w kontekście tematu roku duszpasterskiego. Są one naznaczone wspólną modlitwą w intencjach Kościoła powszechnego, lokalnego, a także ojczyzny. Wśród wielu katolickich rozgłośni wymieńmy najważniejsze: Radio Maryja, Radio Jasna Góra, RDN Małopolska, rzeszowskie Via, Radio Poznań, krakowskie Plus, Radio Rodzina, Katolickie Radio Podlasie¹⁰⁵.

EWANGELIZACYJNE PIELGRZYMKI

Jakkolwiek wszystkie pielgrzymki stanowią środowiska ewangelizacji, to jednak niektóre z nich można uznać za wzorcowe.

Pielgrzymki młodzieży maturalnej z archidiecezji lubelskiej na Jasną Górę, w których uczestniczy ponad 90% maturzystów, przebiegają według wypracowanego scenariusza, mają specyficzną strukturę. Przede wszystkim traktowane są jako jeden z elementów ewangelizacji młodzieży. Przygotowanie do nich odbywa się w ramach katechez i prowadzone jest w oparciu o materiały dostarczone przez Wydział Katechetyczny Archidiecezji Lubelskiej. Uczniowie klas przedmaturalnych dostrzegają w swoich szkołach przygotowania kolegów do pielgrzymki, m.in. poprzez wykonany specjalny plakat zawierający hasło pielgrzymki. Jest on dostępny w gablotach szkolnych, a później składa się na wystrój autokarów, którymi pielgrzymują koledzy-maturzyści. Od 1986 roku uczniowie i katecheci otrzymują książeczki, liczące ponad 50 stron. Katecheci wykorzystują je również w ramach przygotowania do pielgrzymki podczas lekcji religii. Ta ewangelizacja szkolna nie pozostaje zapewne bez wpływu na

¹⁰⁴ *e-pielgrzymka*, <http://pielgrzymki.opoka.org.pl/0.1,index.html> [20.11.2011].

¹⁰⁵ Z.S. Jabłoński, *Polskimi szlakami do Domu Boga Ojca*, JG 17(1999) nr 12(194), s. 16.

przygotowanie i przeżycie pielgrzymki. Zauważmy, że materiały te zawierają charakterystyczne przesłanie Jana Pawła II kierowane do młodzieży¹⁰⁶ oraz tekst listu arcybiskupa.

Arcybiskup Józef Życiński w swoich wypowiedziach przypominał młodym że „szczęście przychodzi we wspólnocie osób (...) Chrystus chce, żebyśmy mieli życie, obficie je mieli. On chce, żeby nasze życie nie było wegetacją, żeby było życiem osoby realizującej się przez miłość”¹⁰⁷. Odwołując się do spotkania młodzieży z Janem Pawłem II w Paryżu w 1997 roku, wzywał do kultywowania przyjaźni, która jest cnotą chrześcijańską „Byśmy potrafili przeżywać piękny, bogaty, fascynujący świat ludzkich przyjaźni; by te więzi, które narodziły się w Paryżu, teraz obejmowały środowiska prowadząc do pięknych postaw apostołskich”¹⁰⁸.

W kierowanym do maturzystów liście ordynariusz lubelski wpisywał ich pielgrzymkę w przestrzeń aktualnych wydarzeń, nie tylko Kościoła lokalnego, nawiązując często do duszpasterskiego hasła roku Kościoła w Polsce. W 2004 roku abp Życiński przypomniał, że archidiecezja przeżywa ponowne Nawiedzenie parafii przez Obraz Matki Bożej Częstochowskiej pod hasłem „*Oto czynię wszystko nowe (Ap 21,5)*”, przywołując wraz z całą Polską I Pielgrzymkę Jana Pawła II do Ojczyzny i dziękując, że spełniły się słowa papieskiej modlitwy. Duch Święty zstąpił i odnowił oblicze polskiej ziemi. Arcybiskup wezwał młodzież, aby aktywnie uczestniczyła w procesie tej odnowy: „*od naszej współpracy z łaską Bożą zależy przyszły kształt polskiej wolności*”. Podkreślił: „*w roku wejścia Polski w struktury Unii Europejskiej czujemy się współodpowiedzialni także za oblicze naszej Europy (...) Niech wasze naśladowanie Maryi niesie nową nadzieję dla serc wypełnionych lękiem i niepewnością jutra*”^{109, 110}.

W roku odejścia Jana Pawła II do Domu Ojca – 2005 – maturzyści lubelscy pielgrzymowali pod hasłem: „*Szukałem Was, a teraz Wy przyszlście do mnie*”;

¹⁰⁶ Zamieszczone na okładce hasło pielgrzymki, w liście arcybiskupa zostaje dopełnione aktualnymi motywami pielgrzymowania w danym roku. Książeczki zawierają również wypowiedzi papieża wskazującego młodzież jako przyszłość Kościoła, m.in. orędzie Jana Pawła II na XVII Światowy Dzień Młodzieży pod hasłem „Wy jesteście solą ziemi... Wy jesteście światłem świata (Mt 5,13-14)” a także orędzie na XIX Dzień Młodzieży „Chcemy ujrzeć Chrystusa (J 12,21). XIX Pielgrzymka Młodzieży Archidiecezji Lubelskiej na Jasną Górę 2003-2004. Drugi Rok przygotowania do jubileuszu 200-lecia diecezji 1805-2005, red. R. Podpora, Lublin 2003, s. 6-9; Bądźmy uczniami Chrystusa. XXIV Pielgrzymka Młodzieży Archidiecezji Lubelskiej na Jasną Górę 2008-2009, red. R. Podpora, Lublin 2008, s. 2-3.

¹⁰⁷ XIV Pielgrzymka Młodzieży Archidiecezji Lubelskiej na Jasną Górę 1998, Lublin 1998, s. 4.

¹⁰⁸ Tamże, s. 5

¹⁰⁹ J. Życiński, *Drodzy Przyjaciele* (List), Lublin 2004 s. 1.

¹¹⁰ Z.S. Jabłoński, *Panorama ruchu pątniczego z diecezji lubelskiej*, w: *Nawiedź Dom Matki. 25 lat pielgrzymowania maturzystów lubelskiej na Jasnej Górze*, Lublin 2009, s. 37-38.

w następnym roku, po pielgrzymce Benedykta XVI do Polski towarzyszyło im jego wezwanie z krakowskich błoni: „*Trwajcie mocni w wierze*”. Zapewne maturzyści do przesłania tych hasłowych wezwań powracają po pielgrzymce¹¹¹.

Młodzieży towarzyszą w autokarach księża katecheci i wychowawcy. Oni też kształtują religijny program na kilkugodzinnej trasie (w 2006 roku maturzyści z archidiecezji lubelskiej przybyli w 349 autokarach). Po upadku w 1989 roku systemu totalitarnego w Polsce nauczyciele mogą pielgrzymować z maturzystami bez przeszkód¹¹².

Jeden z angażujących elementów stanowi prowadzenie przez młodzież śpiewów rozważań tajemnic różańcowych, a także zgłaszanie intencji, w których młodzież wyraża motywy pielgrzymowania, nie ograniczając się tylko do prośby o pomyślne zdanie matury i podjęcie studiów¹¹³.

Na Jasnej Górze szczytowym wydarzeniem pielgrzymki jest Msza święta koncelebrowana przez księży katechetów pod przewodnictwem abp. Józefa Ziścińskiego, ewentualnie biskupów pomocniczych: Ryszarda Karpińskiego, Mieczysława Cisło, Artura Mizińskiego. W ewangelizacyjnym przesłaniu biskupi aktualizują treści hasła pielgrzymki, ukazując odpowiedzialność młodych za pogłębianie wiary, kształtowanie postaw religijno-patriotycznych. Na obserwatorów z zewnątrz wrażenie i zaciekawienie wywiera las sztandarów szkolnych, które niejako otaczają ołtarz.

Swoistą odpowiedź młodych maturzystów na proklamowane Słowo Boże stanowi odnowienie przyrzeczeń chrztu świętego z trzymanymi w dłoniach zapalonymi świecami – na twarzach uczestników rysuje się skupienie. Natomiast na zakończenie Mszy świętej przedstawiciele maturzystów wypowiadają Akt Zawierzenia Maryi Królowej Polski z odniesieniami do aktualnej sytuacji Kościoła, Europy i świata¹¹⁴. Trzeba podkreślić, że ten modlitewny Akt Zawierzenia ideowo, tematycznie i treściowo współbrzmi z nabożeństwem Drogi Krzyżowej odprawianej późnym wieczorem na wałach jasnogórskich z lampionami. Większość maturzystów wyznaje, że nigdy w życiu nie przeżywała tak głęboko misterium zbawczej męki Chrystusa. Ułatwia to młodym zmrok i medytacje z odniesieniami do ich życia, korespondujące z kolejnymi stacjami drogi krzyżowej.

¹¹¹ S. Tomoń, *Maturzyści z arch. lubelskiej*, <http://jasnagora.com/wydarzenie.php?ID=2109> [25.11.2011].

¹¹² Z.S. Jabłoński, *Panorama ruchu pątniczego z diecezji lubelskiej...*, dz.cyt., s. 37-38.

¹¹³ 25 lat pielgrzymowania maturzystów na Jasną Górę (1985-2009). Rozmowa ks. Ryszarda Podpory z ks. prał. Ryszardem Lisem dyrektorem Wydziału ds. Wychowania Katolickiego Kurii Archidiecezjalnej w Lublinie, w: *Nawiedzić Dom Matki...*, dz.cyt., s. 90.

¹¹⁴ Por. *Zawierzenia maturzystów archidiecezji lubelskiej*, w: *Z błogosławionym Janem Pawłem II zawierzymy Maryi. Antologia zawierzeń Jasnogórskiej Matce Kościoła*, Jasna Góra-Częstochowa 2011, s. 94-96.

Maturzyści w modlitewnym nastroju uczestniczą w modlitwie różańcowej w Kaplicy Cudownego Obrazu i podczas Apelu Jasnogórskiego. Po pielgrzymce, w ramach spotkań katechetycznych, maturzyści dzielą się swoimi przeżyciami. Wyjątkowy charakter pod tym względem miała XXIV Pielgrzymka. Organizatorzy starali się uzyskać pisemne świadectwa uczestników, zarówno katechetów-nauczycieli, jak również uczniów. Zostały one zgromadzone w jubileuszowej publikacji: „Nawiedzić Dom Matki. 25 lat pielgrzymowania maturzystów lubelskich na Jasnej Górze”, wydanej w 2009 roku¹¹⁵.

Jako ewenement w skali ruchu pielgrzymkowego w Polsce trzeba uznać pieszą Salezjańską Pielgrzymkę Ewangelizacyjną, która od 20 lat, jak zauważa aktualny jej moderator ks. Leszek Ziola, stara się realizować wezwanie Kościoła do nowej ewangelizacji. Pielgrzymka wyrusza ze Szczawnicy w diecezji zielonogórsko-gorzowskiej w ostatnim dniu lipca i pokonując 370 km, dociera na Jasną Górę 14 sierpnia. Biorą w niej udział w przeważającej większości młodzi ludzie. Liczba wędrujących osób waha się w granicach 450-550 osób w kolejnych latach, w ostatnim 2011 r. na XX Salezjańskiej Pielgrzymce Ewangelizacyjnej wędrowało w pięciu grupach 520 osób. Zwykle pielgrzymuje z nimi ok. 10 duszpasterzy, kilkunastu kleryków i kilka siostr zakonnych¹¹⁶.

Ewangelizacja *ad intra* uczestników tej pielgrzymki dokonuje się systematycznie przed wyruszeniem na trasę poprzez: cotygodniowe spotkania formacyjne w małych grupach przy parafiach salezjańskich, domach, szkołach; spotkania co 3 miesiące całej wspólnoty na zjazdach formacyjnych w różnych miastach Polski; przygotowanie animatorów grup poprzez 5-dniowe rekolekcje; spotkania formacyjne dla studentów; rekolekcje wakacyjne dla małżeństw i rodzin wywodzących się ze środowisk pielgrzymkowych (np. w Łukęcinie – archidiecezja szczecińsko-kamieńska). Ponadto, pielgrzymi-animatorzy przygotowują spektakle teatralne, muzyczne przed wyruszeniem na szlak pielgrzymki¹¹⁷.

Ewangelizacja *ad extra* w czasie drogi stanowi wiodący element tej pielgrzymki przeżywanej z Maryją. Posłudze ewangelizacyjnej sprzyjają stosunkowo niedługie odcinki trasy pokonywane w ciągu dnia (ok. 20-25 km.). Dzięki temu spotkania ewangelizacyjne z udziałem mieszkańców podejmujących na nocleg trwają 2-3 godziny każdego wieczoru. Wykonywane programy zawierają: pieśni, tańce integracyjne (specjalnie dla dzieci i młodzieży), przedstawienia teatralne, pantomimy, koncerty ewangelizacyjne, głoszenie Słowa Bożego związane z tematem dnia, a także oczekiwane przez mieszkańców świadectwa młodych o tym, co Jezus uczynił w ich życiu. W materiałach formacyjnych Salezjańskiej

¹¹⁵ *Tamże*, s. 105-306.

¹¹⁶ Informacje uzyskane od ks. Leszka Zioly – moderatora Salezjańskiej Pielgrzymki Ewangelizacyjnej.

¹¹⁷ jw.

Wspólnoty Ewangelizacyjnej przygotowano kilkadziesiąt gotowych scenariuszy pantomim lub scenek do wykorzystania w czasie pielgrzymki. Ich tematy nawiązują do wydarzeń biblijnych, głównych prawd wiary, wydarzeń z życia Kościoła, a nawet bajek dla dzieci¹¹⁸. Spotkania kończą się modlitwą Apelu Jasnogórskiego wzbogaconą ponowieniem Zawierzenia Matce Bożej.

Oprócz spotkań wieczornych, mają miejsce spotkania w drodze – najczęściej pielgrzymka zatrzymuje się na rynkach miast i wsi z programem ewangelizacyjnym (30 min). W miarę możliwości pielgrzymi odwiedzają również domy dziecka, szpitale, Domy Pomocy Społecznej, rodziny potrzebujące. Wędrująca młodzież ewangelizuje modlitwą, śpiewem i swym ogromnym entuzjazmem.

Od kilku lat razem z Salezjańską Pielgrzymką Ewangelizacyjną pielgrzymuje grupa Pustyni Miast – ruchu salezjańskiej młodzieży, która odpowiadając na wezwanie Ojca Świętego, włącza się w dzieło nowej ewangelizacji, głosząc również w osiedlach, w szpitalach, w Domach Dziecka, w więzieniach, domach poprawczych, na koncertach rockowych chwałę Jezusa Chrystusa. Pielgrzymka Pustyni Miast dołącza się w Byczynie Kluczborskiej i wędruje 4 dni. Również dla tej grupy Pielgrzymka na Jasną Górę jest elementem całorocznego programu formacyjnego¹¹⁹.

* * *

Dynamiczny ruch pielgrzymkowy – nie tylko na Jasną Górę – będący środowiskiem sprzyjającym ewangelizacji, w różnym stopniu, w zależności od rodzaju pielgrzymki, stanowi okazję do umocnienia wiary uczestników, jak również formowania ich do czynnego udziału w życiu Kościoła i zaangażowania w życie społeczne w duchu chrześcijańskiej nauki.

Pielgrzymki, będące środowiskiem ewangelizacji, w mniej lub bardziej zaplanowany, w zależności od rodzaju pielgrzymek sposób, przygotowują uczestników do ewangelizacji – ewangelizatorów.

Trzeba więc, by ta ewangelizacja była także w sanktuariach wypełniona aktualnymi problemami życia religijnego i społecznego, by nie było w niej dysonansów, by była odpowiedzią na oczekiwania, ale także by, tak jak Ta, do której się na Jasną Górę przychodzi, była mostem wiodącym od spraw ziemi i historii ku temu, co wieczne.

¹¹⁸ Przykładowe tematy scenek: Krzyże, Wezwij mego Imienia, Pojednanie, Zarozumiałą kwiat, Przyjąć Chrystusa, Chrzt w Jordanie, Maria Magdalena, Rozmowa z Tatusiem, Poszukiwany Jezus z Nazaretu, Królowa na ziarnku grochu. *Materiały ewangelizacyjne*, <http://www.swe.pl> [1.12.2011].

¹¹⁹ S. Tomoń, *Ewangelizują w pielgrzymce*, www.jasnagora.com [29.11.2011]; *Pielgrzymka Ewangelizacyjna Pustyni Miast 10-15 sierpnia*, www.pustyniamiast.pl [29.11.2011].

